

MORTEN THING

Jyllands-Posten, diktaturet, krystalnatten og jøderne

Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek nr. 56

SKRIFTSERIE FRA ROSKILDE UNIVERSITETSBIBLIOTEK NR. 56

MORTEN THING

Jyllands-Posten,
diktaturet,
krystalnatten
og jøderne

Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek nr. 56

© Morten Thing 2013

Jyllands-Posten, diktaturet, krystalnatten og jøderne

Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek nr. 56

ISSN 0105-564x

ISBN: 978-87-7349-859-0

Roskilde Universitetsbibliotek
Universitetsvej 1,
Postbox 258,
4000 Roskilde

Lay-out: Anne Houe

Tryk: Roskilde Universitetstryk

Omslagsbilledet er forsiden på *Jyllands-Posten* den 15. november 1938. Det ligger i Mosaik Troessamfunds arkiv (S 579) i Rigsarkivet, og flere afsnit er understreget i rødt.

Indhold

Krystalnatslederen 15.11.1938	5
Martin Ramlovs speciale	5
H.J. Hansen	7
Antisemitismen og <i>Jyllands-Posten</i>	10
<i>Jyllands-Posten</i> og 'Niggertøsen'	24
<i>Jyllands-Posten</i> , fascismen, nazismen og jøderne	25
<i>Jyllands-Posten</i> og Hitlers magtovertagelse	26
Jødeforfølgelserne begynder at gøre ondt	57
Mellemspil: Jazz og negre	65
Vejen til Krystalnatten	68
Efterskrift	87

Krystalnatslederen 15.11.1938

Jyllands-Postens mulige antisemitisme i mellemkrigstiden har tidligere været genstand for en del debat.¹ Ikke mindst avisens leder 15.11.1938 i anledning af Krystalnatten i Tyskland den 9.-10.11.1938 med sine klare argumenter for, at tyskerne havde ret til at skille sig af med jøderne, har sat sig sine spor i den offentlige debat. Det pågældende nummer af *Jyllands-Posten* er omhyggeligt arkiveret i Mosaisk Troessamfunds arkiv; ikke mindst dér har lederen gjort indtryk.² Der tegner sig et klarere billede nu. Krystalnatslederen var ikke et enkeltstående tilfælde, den var langt snarere en kulmination på en meget lang udvikling, som gik tilbage til tiden omkring første verdenskrig. *Jyllands-Posten* var sammen med en lille gruppe danske aviser repræsentanter for et radikalt højre, som ikke var repræsenteret i hovedstadspresen. Til dette radikale højre hørte både den aggressive nationalisme og antisemitismen.

Martin Ramlovs speciale

Historikeren Martin Ramlov har gennemgået *Jyllands-Posten* fra 1919-1932.³ Han har registreret 114 antisemitiske artikler fra *Jyllands-Posten* i den nævnte periode. De falder i to perioder. Fra 1919-25 drejer det sig om 14,6 artikler/år, mens det for resten af perioden drejer sig om 3,1 artikler/år. Antallet af artikler toppe i 1922 med 25 artikler. Det

¹ Laust Jensen: Dengang i 30'erne, *Jyllands-Posten* 3.5.1985; Jørgen Bonde Jensen: Souvenirs, *Vindrosen* 69/7; Knud Avlund Frandsen og Morten Thing: Hædning eller holdning? Dansk presse i 30'erne og 60'erne, *Vindrosen* 70/4, s. 21-36; Karl Christian Lammers: Det fremmede element. Om antisemitisme i Danmark i mellemkrigstiden, *Den jyske historiker* 1987/49, s. 84-97; Karl Christian Lammers: "Jødespørgsmålet". Den antisemitiske diskurs i Danmark før og efter 1933, Michael Mogensen (red.): *Antisemitisme i Danmark?* Kbh. 2002, s. 91-100; Gerhardt Eriksen: Om JP mellem to krige, *Jyllands-Posten* 10.12.2011.

² Mosaik Troessamfunds arkiv S 579, Rigsarkivet; se omslaget.

³ Martin Ramlov: *Antisemitisme i Danmark? Belyst gennem en analyse af Jyllands-Posten og Mosaik Samfund 1919-1932*, upubl. speciale, Aarhus Universitet 2005.

skyldes ikke mindst den tyske statsbankerot og Landmandsbankens krak, som gav rig anledning til via Landmandsbankens direktør Emil Glückstadt, som var jøde, at hægte den jødiske kapital på retorikken.

Ramlov analyserer bl.a. en række ledere skrevet af Hans Hansen (1879-1956), redaktionssekretær og fra midten af 20'erne medredaktør af *Jyllands-Posten*, altså i høj grad bladets officielle ansigt. Fra 1931 var han medejer og chefredaktør. Hansens ledere knyttede især jøderne til den russiske revolution og til bolsjevikkerne. Hans mange udfald mod jøder byggede på den fordom, at jøderne var i flertal hos bolsjevikkerne, og at jødernes flertal støttede bolsjevikkerne. Men han var også meget optaget af jødernes kapitalforbindelser og kapitalens forbindelser til de Radikale.

I en række artikler beskrives de russiske jøder, som var kommet til Danmark. Ifølge Ramlov beskrives de således:

“De østeuropæiske jøder holdt især til inde omkring Rundetårn. Deres “jødeagtige” ydre havde ingen europæiske karakteristika, men adskilte sig fra resten af befolkningen. De bar lange frakker med en særlig hue til og de havde et stort skæg, langt hår og en stor næse, der voksede helt ned i munden på dem. De var fysisk og åndelig “undermålerace”, og de udgjorde en trussel mod det danske folk, og for at beskytte folket mod denne trussel var det nødvendigt, at “rense ud” i den koloni af østeuropæiske jøder, der var i Danmark.”⁴

Samlet viser Ramlov, hvordan jødespørgsmålet blev til et meget vigtigt spørgsmål set med *Jyllands-Postens* øjne. Han dokumenterer en høj grad af kontinuitet bagud til stereotyperne i antisemitismen. Han kontrasterer sin analyse med en tilsvarende af stof om antisemitisme i bladet *Mosaik Samfund*, som var et privat blad, som ikke var udgivet af Mosaik Troessamfund. Han opsummerer dette blads holdning til antisemitismen i Danmark:

⁴ Ramlov s. 73 med reference til *Jyllands-Posten* 17.8.20, 18.8.20, 3.10.20, 30.12.30 og 31.12.30.

“Generelt voksede antisemitismen herhjemme, som i resten af verden, frem efter verdenskrigen. Antisemitismen var således også kommet på dagsordenen herhjemme, og, takket være enkelte personer og provinsblade, truede den med at vinde terræn blandt befolkningen. Trods disse “hjemlige antisemitter” og deres antisemitiske agitation, slog antisemitismen, ud fra Mosaisk Samfunds perspektiv, aldrig så meget igennem, at de forskellige antisemitiske blade fik stor udbredelse. Antisemitismens gennemslagskraft faldt også fra 1926 og frem. Men dette betød ikke, at Mosaisk Samfund mente, at den ikke eksisterende, men den ifølge dem selv begrænsede antisemitisme herhjemme kunne negligeres.”⁵

H.J.Hansen

I fokus kom også H.J. Hansen. Hans Jørgen Hansen (1855-1936) var søn af en husmand. Da han som barn led af engelsk syge, duede han ikke til landbrugsarbejde. Da han imidlertid var kvik, kom han på real-skole og blev student i 1875, og i 1879 magister i zoologi. I 1883 blev han dr. phil. på en disputats om fluernes og myggenes mundtøj i anatomisk henseende. Han har et stort zoologisk forfatterskab. Han var ansat på Zoologisk Museum til 1910, hvor han ikke blev direktør pga. sit stejle væsen. H.J. Hansen tog sin afsked i skuffelse over at blive forbigået. Efterfølgende fik han et forskningsstipendium direkte på finansloven.

Ved siden af sin forskning begyndte H.J. Hansen i 1908 et journalistisk forfatterskab i *Jyllands-Posten*. Der var ikke grænser for, hvad han havde en mening om. Han skrev i *Jyllands-Posten* fra 1908 til 1931 en meget lang række af artikler, i 20erne en hver 14. dag. Han var periodens flittigste ikke-journalistiske skribent ved avisen.⁶ Hansen var en ultrakonservativ mand, som begræd 1915-grundloven og mente, at

⁵ Ramlov s. 83.

⁶ Peter Neerup Buhl: *H.J. Hansen, Dr. phil. – zoolog og polemiker*, Kbh. 1995.

⁷ Demokrati, *Jyllands-Posten* 1.4.23.

Herefter refereres til artikler fra *Jyllands-Posten* med dato uden navn.

demokratiet truede “Slægtens Kvalitet i moralsk og intellektuel Henseende”.⁷

Ramlovs analyse af H.J. Hansens artikler udviser et billede, der ser jøderne som internationalistisk indstillede. De udviklede ingen loyalitet overfor det folk de boede hos. Tværtimod udviklede de hemmelige netværk med henblik på beherskelse af andre og befæstelse af deres egne interesser. Dette billede var blevet yderligere styrket gennem den store jødiske emigration fra Rusland til Vesteuropa og USA. Hermed var der nu jøder overalt til at fortsætte denne opbygning. Han så sine teser bekræftet gennem den antisemitiske litteratur, som var udkommet efter 1870. Den russiske revolution og det bolsjevikiske diktatur havde yderligere styrket det jødiske netværk og givet det en revolutionær drejning. Han mente samtidig, at denne emigration havde styrket den sunde antisemitisme, som var meget mere udbredt end man skulle tro. Der skulle ifølge Hansen meget lidt til for at få disse følelser til at springe ud i lidenskab. Sådan så han også billedet i Danmark, hvor modviljen mod jøder havde været for nedadgående i slutningen af 1800-tallet, men som nu takket været jødernes radikale politik igen var på vej opad.

For zoologen H.J. Hansen var den arvebiologiske diskussion hjemmehane. Han talte om den svækkelse af civilisationen, som var sket ved “de Primitive” og “de Degenererede”. Især den sidste gruppe havde betydning for danskerne. Disse svaghjernede, defekte mennesker trak samfundet nedad gennem en instinktiv modvilje mod civilisationen. Ved siden af de defekte var der den halvforrykte type, som ofte var “meget energisk og tilbøjelig til at misbruge sine Evner til nedbrydende Formål.” Han nævnte her Rousseau og de bolsjevikiske anarkister, og “siden Midten af forrige Aarhundrede leverer den jødiske Race et stedse voxende Kontingent til begge Kategorier [...]” Nationen så han som en organisme, jøderne som en bakterietype, der truede den.

Udover den røde jøde, opererede Hansen også med den kulturelle jøde, som sad på pressen, teatret og litteraturen. Her var naturligvis Georg Brandes hovedskurken, men også Edvard Brandes og digteren Louis Levy måtte holde for. H.J. Hansens jødefjendtlighed mandede ud i et krav til jøderne selv om at holde indre justits, så de ikke trængte

sig på i offentligheden, men også i et politisk krav om at forbyde jøder at have stillinger med indflydelse på det offentlige liv.⁸ Danskerligaen, eller Dansk Forening til Fremmede Elementers Begrænsning, udsendte i 1923 en pjeces af H.J. Hansen, som indeholdt en artikelserie fra *Jyllands-Posten* med titlen *Jødespørgsmaalet*. H.J. Hansen støttede sig til Henry Fords *Den internationale Jøde* og skrev bl.a.:

“Jeg har før nævnt den Kamp, Milliardæren Henry Ford har rejst i sit Ugeskrift “The Dearborn Independent” med det Formaal at beklippe den jødiske Races Indflydelse baade paa økonomiske og kulturelle Omraader, særlig i fristaterne; [...]” (s.7)

Han roser *Zions Visers protokoller* som “ligesaa lærerige som berygtede” (s. 40).

Han præsenterer sit syn på jøderne således:

“Thi der er en vis Lighed mellem Jødens Forhold til et nationalt Samfund og visse Giftstoffer overfor vor Organisme; f. Ex. Arsenik er meget nyttig til medicinsk Brug for at fremkalde Appetit og bedre Huld, naar det vel at mærke kun bruges i yderst smaa Doser, medens det i større Kvantitet er livsfarligt eller dræbende.” (s. 8)

Ellers er bogen nærmest paradigmatisk for Danskerligaens, men også senere for nazisternes måde at tale om jøderne på. Her har vi det hele: spekulanterne, kosmopolitterne og “det kommunistiske jødiske Bandid-Regimente” (s. 16), og: “Bolshevik-Bevægelsen var en jødisk Bevægelse, men ikke en Bevægelse af den jødiske Race som Helhed.” (s. 18) Og: “En Modsætning til den jødiske fattige Befolkning er det talrige jødiske Plutokrati.” (s. 24) Også når det gjaldt sanseligheden var Hansen med:

⁸ Ramlov, a.a. s. 16-52.

“For det andet har Jøderne indført orientalsk Sanselighed paa Teatret. Et Skuespil, “Aphrodite”, synes at være med Overlæg skrevet som Frontalangreb paa moralsk Konservatismes sidste Samvittighedsforskansning. Scenerne var orientalske i vellystig Fordærvelse; Toppunktet var Afsløringen af en fuldstændig nøgen Pige, hvis Legeme var malet til at ligne Marmor.” (s. 34)

Og når det gælder politikken:

“Den Rolle, de særlig i de senere Aar har spillet i vort politiske og økonomiske Liv, er urimelig stor i Forhold til baade Antallet af Jøder og til deres Evner, vel at mærke naar man ved det Begreb forstaar Evner til at virke væsentlig i det Godes Tjeneste og ikke indbefatter Evner til at lave Demoralisation, Halv-Bolshevisme eller Svindel.” (s. 42)

På bagsiden af pjecen hed det om “Foreningen Dansker-Ligaaen” at den “bekæmper Fremmedindflydelsen i Landets Administrations- og Erhvervsvirksomheder. Og om *Dansk Nationalt Tidsskrift* hed det: “Eneeste Tidsskrift her i Landet, der uden Hensyn til Partier og Personer bekæmper **Jøderne og andre unationale Folkeelementer Selvstændigt og uafhængigt!**”

Antisemitismen og *Jyllands-Posten*

Jyllands-Posten havde en meget aggressiv holdning til Socialdemokratiet og socialismen som politisk holdning. I en leder fra den 27.2.19 langer redaktøren H. Hansen ud efter syndikalisterne og vender sig mod sammenstødene på Grønttorvet i efteråret 1918 med bemærkningen: “De russisk-tysk-jødiske Agitatorer, der stod bag denne Bevægelse, blev klar over, at det danske Samfund ikke kunde knebles paa samme Maade som det russiske.” Lederen bygger op til denne overraskende inddragelse af det jødiske element ved at nævne

Edvard Brandes, (Aleksandr) Parvus, (Adolf) Joffe, formentlig vel vi-

Det var indlysende, at Invasionen i Kjøbenhavn begyndte at blive en Fare for Samfundet, saa meget mere som den radikal-socialistiske Lovgivning under Krigen tjente som Gødning paa den bolshevikiske Ager. Det er i sin gode Orden, at Staten træder hjælpende og støttende til overfor en Arbejdsløshed saa extraordinær som den, Krigen har medført. Arbejdsløhedskasserne har imidlertid ikke blot optaget de hæderlige Arbejdere, men tillige alt muligt Udskud, professionelle Alfonsoer, Bøller og Tyveknagte, Folk, for hvem ethvert hæderligt Arbejde vil være en Afskyelighed. Takket være Arbejdsløhedskasserne har den Slags Godtfolk faaet en statsautoriseret Stilling, i Ly af hvilken de har kunnet drive deres samfundsskadelige Agitation. Resultatet var Belleoptøjerne i Kjøbenhavn. Dag efter Dag. Aften efter Aften kunde Sværme af saakaldte Syndikalister gjøre Hovedstadens Gader usikre og levere Kampe, i hvilke adskillige Betjente blev skamslaaet, fordi de var slet bevæbnede mod disse Bøller.

De russisk-tysk-jødiske Agitatører, der stod bag denne Bevægelse, blev klar over, at det danske Samfund ikke kunde knebles paa samme Maade som det russiske. Derfor slog de sig paa en anden Taktik. I et af de fortrolige Propagandaskrifter, der blev udsendt af Forbryderbanden i Petrograd, erkjendtes det, at Danmark ikke eg-

dende at læserne vidste, at de var jøder. I Hansens verden er bolsjevismen en tysk-jødisk opfindelse, som han udtrykker det i en leder den 30.4.19:

“hele det Kobbelt af tyske Jøder, der agerer Bolshevik-Førere, siden trofast har arbejdet for det tyske Fædreland.”

Men også korrespondenten i London, Aage Holsøe, kunne være med. Den 13.7.19 skrev han om folkemordet på armenierne i Tyrkiet. Han så et hemmeligt forbund bag folkemordet, som på overfladen var ‘ungtyrkisk’, men som var “udklækket og fostret af Salonikis Jøder.” Det samme hemmelige forbund så han bag bolsjevikkerne og samtidig så man, at “De jødiske Forretningskredse har skovlet Penge ind som Følge af Massebordene paa deres armenske og græske Konkurrenter.”

Den 6.12.19 skrev H. Hansen om den russiske udenrigskommissær Litvinov:

“Litvinoff er en Bolshevik af den rigtige Slags. Hans virkelige

(27.2.19)

Saaledes ræsonnerer Lenin og hans jødiske Kreaturer. Maalet med deres Fredstilbud er Verdensrevolution. Derfor vil det forhaabentlig forfejle sin Virkning. Selv om neutrale Regeringer af Hr. Zahles Type skulde melde sig som Fødselshjælpere, vil Ententens Regeringer sikkert have lært saa meget af deres forfejlede russiske Politik, at de ikke hopper paa den Limpind. De maa forstaa, at der kun er een Vej til at slippe af med Bolshevismen, og det er at drukne Lenin og hans jødiske Kreaturer i deres eget Blod — en Exekution, som Russerne nok skal besørge selv, blot de faar Tid til det.

(6.12.19)

Navn er David Finkelstein, og han er altså Jøde som de fleste andre Bolshevikførere.”

Som om Finkelstein ikke var nok til at gøre ham til jøde opfinder han så fornavnet David. Litvinov var derimod navngivet *Meir Henoch Mojszewicz Wallach-Finkelstein*. Og Finkelstein minder i øvrigt også Hansen om: “Parvus alias Helphand, de danske Socialistføreres gavmilde Ven, og hans Beskjæftigelse har været ligesaa malproper.” Parvus var navngivet Israel Gelfand (på jiddish Helfand). Og afslutningsvis skriver

han om Ententens ledere: “De maa forstaa, at der kun er een Vej til at slippe af med Bolshevismen, og det er at drukne Lenin og hans jødiske Kreaturer i deres eget Blod — en Exekution, som Russerne nok skal besørge selv, blot de faar Tid til det.”

Han uddybede sin holdning i en leder den 28.2.1920 om ‘Ententen og Rusland’, hvor det hedder:

“Da Tyskerne var slaaet [...] burde Ententen strax have vendt sig mod Bolshevikerne, saavist som Lenins Forbryderbande var importeret fra Tyskland og kun gjorde tysk Haandlangertjeneste. Men i Stedet gav man Bolshevikerne Tid til at organisere sig militært og svække det borgerlige Ruslands Modstandskraft. Omsider besluttede man sig til at hjælpe den russiske Forbundsfælle i hans Frigjørelseskamp mod de tysk-jødiske Blodhunde, men Hjælpen var aldeles utilstrækkelig baade personelt og materielt [...]”

Han bebrejdede Lloyd George og Ententen, at den ikke satte styrke ind mod bolsjevikkerne og han forudså, som han allerede har konstateret nogle gange:

“Før eller senere vil de civiliserede Samfund alligevel blive nødt til at kværke den tysk-jødiske Forbryderbande, der regerer Rusland og forinden det er sket, vil Vesteuropa ikke faa Fornøjelse eller Udbytte af en Va-reudvexling med Rusland.”

Den 14.4.20 skrev han en leder om “Generalstrike-Radikalernes Valgprogram”, og her hed det om H.P. Hanssen: “Han har i mange Aar i Gedulghed været den radikale Jødeklikes haandgangne Mand (...)”, og senere: “Saaledes forberedte H.P. Hanssen paa Jødeklakens Vegne det Forræderi, som han troligt har fortsat lige til denne Dag.” Og han advarer: “Men det danske Vælgerfolk vil ikke længer lade sig kujonere af en radikal Jødeklige, der modtager sine Ordre i Berlin.” H.P. Hanssen var en sønderjysk politiker, meget central i perioden, hvor Nord-slesvig med genforenet med Danmark. Hanssen var venstremand, men da han i 1919 sagde ja til en ministerpost i regeringen Zahle, blev han lagt voldsomt for had blandt de venstrefolk og især konservative, som ville have hele Slesvig tilbage til Danmark uden afstemning.

I maj 1921 startede zoologen H.J. Hansen en artikelserie om “Jødiske Politikere og Matadorer”, der fremviste hans velkendte besættelse. “Den sociale og moralske Opløsning, som fandt sted under og efter Verdenskrigen, har øjensynlig været yderst gunstig for Jøder til at trænge sig frem, til at blive halvtpolitiske Drivkræfter til rent politiske Magtstillinger, osv.” Også han så den forbindelse mellem jøderne og Tyskland:

“Det kan strax siges, at man hurtig støder paa den Mærkelighed, at rundt om i Ententens og i de neutrale Lande har politisk eller finansielt indflydelsesrige Jøder haft kjendelige tyske Sympathier, søgt snart paa en snart paa en anden Maade at støtte Tyskland (...)” (25.5.21)

I den følgende artikel handlede det blandt andet om Walther Rathenau, Tysklands udenrigsminister og hans 'Jødefrækhed'. Han citerer en artikel af Rathenau og kommenterer den således:

“Dette hans Værk var et af de kraftigste Udslag af tysk “Kultur” under Krigen, en Hæslighed i største Stil; at den planlagdes af en mægtig tysk Jøde stemmer for øvrigt ypperligt med dens Kvalitet, nemlig at være en af de største Skændselsgjerninger i Historien i de ca. tre sidste Aarhundreder.” (26.5.21)

Uanset hvad man mener om ideen om, at tyskerne i ly af krigen skulle stjæle fjendernes fabrikker og maskiner, så er det værd at lægge mærke til, at det for H.J. Hansen er *særligt* oplysende at Rathenau er jøde. Det er præcis heri hans kritik bliver antisemitisk. I øvrigt blev Rathenau året efter dræbt af nogle tyske officerer, som havde læst *Zions Vises Protokoller* og mente, at han måtte være en af 'Zions Vise'.

Den 29. maj var Hansen nået til Danmark i serien om “Jødiske Politikere og Matadorer”. Og han måtte jo se i øjnene, at der var ikke så mange jøder, han kunne bagtale i Danmark, som han ikke havde bagtalt før. Men én havde han dog fundet:

“– Men endnu en literær Jøde bør nævnes, nemlig Hr. Louis Levy, thi han udgav i 1918 en Art “Digt”-samling: “Jøden som Fredsstifter” (24 Sider og Pris 1 Kr. 25 Øre), og noget saa racehovmodigt Tøjeri har jeg aldrig set. [...] I disse Artikler er “Politiken”s gamle Medarbejder, Hr. Louis Levy, bragt i det for hans jødiske Indbildskhed og ædle Storhedsdrømme passende Kompagni, nemlig Fredsstifternes: de russiske Jøde-Bolsheviker, Liebknecht, Eisner, Bela Kun, Caillaux, Dernburg, Ballin, Stinnes.”

Man kan undres, når man i dag læser Louis Levys lille digtsamling fra første verdenskrig. Men formentlig læste H.J. Hansen digtene som en kodet meddelelse parallelt til dobbeltnavnene (Litvinov-Finkelstein). Fx skriver Levy i digtet 'Jødinden':

“Bring Forstaaelse!
Og bliv forstaaet.....

Den uforstaaelige Jøde,
den besynderlige Verdenserobrer
uden Fædreland
skal blive forstaaet
og modtages med aabne Arme
dersom han fra sin Ahasverus-Færd
bringer Fredens Gave.”⁹

Det er nok ordet ‘Verdenserobrer’, som får H.J. Hansen og en hel række jødehadere efter ham, til at læse det som en henvisning til *Zions Vises Protokoller*, for hvad handler de om andet end at erobre verdensmagten? Men Louis Levys digte er ikke svære at læse, de har det enkle budskab, at jøderne, som et folk uden fædreland, står i en privilegeret situation netop herved og kan derfor bringe fred mellem de stridende nationer. Et enkelt og lidt naivt budskab, ikke mindst fordi der dengang også var en jødisk nationalisme, som krævede at få et land, nemlig Palæstina, som indtil oktober-november 1917 var en del af det osmanniske rige.

H.J. Hansen giver de danske jøder et råd:

“Man kan kun give det anselige Antal af skikkelige, rolige Jøder det Raad, at de ser at lægge Baand paa dem af deres Racefæller, der ved dristig Radikalisme eller lidt for kraftig Paagaenhed eller Griskhed skader Racens Renommé blandt de Danske sætter ondt Blod og gjør Fortræd, for øvrigt ikke mindst for sig selv.”

H.J. Hansens artikler stod normalt på forsiden af *Jyllands-Posten* og var som oftest alenlange. Til en gang midt i 20erne er han den mest skri-

⁹ Louis Levy: *Jøden som Fredsstifter*, Kbh. 1918.

vende ikke-redaktionelle medarbejder. Selv Kaj Munk, som skrev meget, kunne ikke hamle op med Hansens flid. Hans ganske særlige argumentationsform må have ramt plet i redaktionen:

“Det Faktum, at der blandt vore Storbanks Styrere og større kjøbenhavnske Forretningsmænd findes en Del Jøder, samt at vist over Halvdelen af vore Vexellerere er Jøder, har utvivlsomt haft megen Betydning, thi baade her og i andre Lande har flertallet af Jøder tyske Sympathier, Berlin var deres nye Jerusalem, følgelig troede de paa og overvurderede vildt det kjære Kejserrige, tror delvis endnu for meget paa Tysklands Fremtid. Og baade jødiske og ikke-jødiske Bankmænd viste, at de manglede den vigtigste Forudsætning, nemlig militær-politisk Begreb, for at skjønne forstandigt om, hvordan Situationen maatte blive.” (7.8.21)

En, som kun skrev lejlighedsvis i *Jyllands-Posten*, var Gudmund Schütte (1872-1958).¹⁰ Schütte var filolog, og hans indfaldsvinkel til nationalismen var i høj grad det danske sprog og den udformning, den nordiske filologi fik som nationalromantisk støttedisciplin. Schütte advarede mod ‘jødevælden’ og mod, hvor farligt det var ikke at gribe ind overfor jøderne i Danmark. I en polemik mod præsten fra Israelsmissionen, Benjamin Balslev (1876-1938), skrev Schütte i *Kolding Avis*:

“Pastor Balslev advarer os mod at bruge Magtmidlerne, af human Ængstelse for, at det skal komme til at ramme den uskyldige.

Denne velmente Advarsel er netop hvad Jødevælden tillidsfuldt regner med. Thi er der noget Jødevælden selv *ikke* er ræd for, saa er det at bruge Magten. Det fik vi allerede tilstrækkeligt at vide gennem de af Red. Erik Hansen citerede Programord fra den verdensomspændende “Alliance israelite” 1861:

“Israeliter! Lad os gøre Brug af alle Omstændigheder. Vor Magt er stor,

¹⁰ Peter Neerup Buhl: *Gudmund Schütte – forsker og national stridsmand*, Værlose 1998.

lad os lære at bruge den. Hvad har vi at frygte? Den Dag er ikke fjern, da Jordens Rigdomme udelukkende vil tilhøre Jøderne.”¹¹

Dette citat er sandsynligvis det første spor af *Zions Vises Protokoller* i Danmark. Hvordan de var kommet til Danmark er svært at sige, men det har intet med den humanitære hjælpeorganisation ‘Alliance israélite universelle’ at gøre. Denne blev derimod på grund af sit navn tidligt inddraget i det antisemitiske register som et bevis på, at jøderne var organiseret globalt. Sagen var den omvendte: Alliance var et svar på, at forfølgelsen af jøderne havde spredt sig fra Europa til Mellemøsten med kristendommen. Muligvis kendte Schütte allerede *Protokollerne* fra den finsk-svenske oversættelse, den første oversættelse til et ikke-russisk sprog.

Da *Times* 16.-18.8 1921 afslørede, at *Protokollerne* var et falsum, måtte Schütte nødtvunget meddele sine læsere i *Jyllands-Posten* dette. Men, fastslog han,

“Naar vi vil forstaa Forteelsen “den polemiske Forfalskning”, gaar vi næppe Fejl i at formode, at den særlig trives, hvor den angrebne Retning eller Folkekarakter er ejendommelig ved et sært hemmelighedsfuldt eller lyssky Væsen. [...] men ogsaa Jødedommen har sit Præg af det Hemmelighedsfulde, som er kommet til stærk Udvikling indenfor Ghettoets Mure. Fra sin Tilværelse paa Livets Skyggeside har den derfor medbragt en stærk Evne til revolutionært Muldvarpearbejde og Mubrækkerarbejde Verden over. Og selv naar Jøden ved Revolutionen løftes op til Samfundets Lederpladser, røber hans lyssky Vaner sig i det regelmæssige Navneskjul: Trotzki for Bronstein, Sinovief født Apfelbaum, Litvinof født Finkelstein osv. [...] Under saadanne Omstændigheder er det saare vanskeligt for den forudsætningsløse Læser at naa til den Dom, han dog gjerne *vilde* danne sig, og han gribes af en snigende Uhygge.”¹²

¹¹ Gudmund Schütte: Nyt Indlæg i det store Spørgsmaal. IV. Jodespørgsmaal og Magtmisbrug, *Kolding Avis* 24.5.19.

¹² Gudmund Schütte: Fra Racekampens Overdrev, 18.9.21.

Det vilde være en Fornærmelse mod praktiske Englændere at sige, at de ikke forstaa dette. Naar Lloyd George hidtil har kunnet føre en baade tysk- og bolshevikvenlig Politik, skyldes det først og fremmest hans jødiske Raadgivere og den Omstændighed, at han har været under Pres fra internationale Handelskredse. Paa andre Sider begynder man at protestere mod denne Politik. »Times« har hele Tiden krævet en Alliance med Frankrig, og Bladet giver selvsagt Udtryk for Opfattelsen i

(14.5.22)

Man kan imidlertid spørge om afsløringen af *Protokollerne* gjorde noget som helst indtryk på *Jyllands-Postens* redaktion.

H. Hansen, redaktøren, var engelsk-orienteret og tysk-fjendtlig. Men han var meget utilfreds med Lloyd George, som ikke havde trynet bolsjevikkerne ordentligt. Men det var der dog en grund til:

“Naar Lloyd George hidtil har kunnet føre en baade tysk- og bolshevikvenlig Politik, skyldes det først og fremmest hans jødiske Raadgivere og den Omstændighed, at han har været under Pres fra internationale Handelskredse.” (14.5.22)

Den samme forklaring gives, da tyskerne fik krigsskadeerstatningerne nedsat:

“Først reagerede de hel- og halvjødiske Finansmænd rundt i Verden, og ret naturligt, fordi Frankfurt er Hjemstedet for den jødiske Højfinans. Andre fulgte efter, baade Finansmænd og Politikere af den Slags, hvis Mening oftest sidder i Vejrhanen. At Lloyd George istemte det jødiske Kor, er en simpel Følge af, at han henter sin finansielle Visdom fra den Kant.”(22.7.22)

Det er i det mindste en ærlig beskrivelse af den *angst*, jøderne fremprovokerede hos Gudmund Schütte og formentlig mange andre. Men også en forbløffende indrømmelse hos en lærd og højtuddannet mand, at når han er blevet taget ved næsen af en forfalskning som *Protokollerne*, så er det ikke hans egen skyld, men jødernes, i hvis folkekarakter der ligger noget grundlæggende lyssky.

I december 1922 startede H.J. Hansen, zoologen, en ny serie ‘Jødespørgsmaalet’, som kørte over otte artikler frem til februar 1923. Den udsendte Danskerligaen som sagt senere som pjece.¹³ Men han var ikke alene. I en artikel skrevet af mærket ‘x-y’ blev spørgsmålet om ‘Davids Stamme og de danske Socialdemokrater’ taget op til behandling. Selvom forfatteren mente, at de danske jøder egentlig var giftet ind i den danske befolkning og opførte sig hæderligt.

“Men Magten over de andre Danske har de i høj Grad. De føler sig som et Herrefolk, Davids Stamme. Vi andre ejer ikke deres Initiativ, deres Sammenhold, deres Forbindelser og Flid. De egentlige Danske er nærmest magelige og altfor elskværdige til at tage Konkurrencen op med Skrappe Midler. [...] Man ser da Davids udvalgte Folk, Ruslands Bolsheviker, de tyske Desperados – og, for at se ind ad vore egne Vinduer, – vore Socialister i Berlins Følgeskab styrte sig over Borgerstanden; [...]” (27.12.23)

Så selvom det på overfladen kunne se godt ud for de danske jøder, så er det under overfladen meget alvorligt.

Da bolsjevikkerne så ud til at bevare magten og Tyskland så ud til at komme ud af efterkrigs-krisen, aftog også det verbale antisemitiske tryk på *Jyllands-Posten*. Men forsvinde gjorde antisemitismen ikke. Den fik måske forskellige udtryk. Vi kan tage en artikel fra 1924 af Johs. Jensen, ‘Hagekorset og Jødehadet i Tyskland’ (15.7.24). Her skabes allerede i overskriften en forventning om, at forfatteren ikke identificerer sig med det, han kalder ‘Jødehadet’:

“Den, der i disse Tider foretager en Rejse i Tyskland, vil inden ret længe være stødt paa *Hagekorset*, – dette ældgamle, mærkelige Korstegn (Swastika), som siden den tyske Revolution 1918 fra Oldtidsgravens Friser er draget ind i Millionrigets hidsige, politiske Kampe som et Tegn paa det yderste Højres uforsonlige Jødehad. Fra Demonstrationstogenes

¹³ H.J. Hansen: *Jødespørgsmaalet*, Kbh. 1923

Bannere, fra Knaphuls-Dekorationer og Slipsnaale, indvævet i Lomme-tærklæder og flettet i Dørmaatter og baaret som Smykke af Kvinder møder det Øjet. () Hagekorset har faaet en ny Betydning, som sikkert i væsentlig Grad adskiller sig fra dets oprindelige, men dets Anvendelse i Tyskland som Kjendetegn for Antisemitismen bliver Dag for Dag mere konsekvent og samtidig i nogen Grad usmagelig.”

Med denne holdning bekræftet i dette citat kommer vi så til substansen:

“Antisemitismen er lige saa gammel som Jødefolket selv. Det kan jo ikke undre, at dette evigt vandrende Folk med sit aldrig svigtende Instinkt for Penge eller Penges Værdi ganske selvfølgelig – alene af den Grund, at det heri er andre Folkeslag overlegent, – har maattet faa Fjender, i Særdeleshed i vanskelige Tider.”

Set med Johs. Jensens historisk skolede øje ligger roden til antisemitismen eller jødehadet, han bruger begge termer, i selve jødernes biologiske konstitution. Det er deres instinkt for *penge*, som gør den overlegne, men også derfor forhadte. Han bruger ordet ‘instinkt’, som ifølge Meyers fremmedordbog betyder ‘i Overenstemmelse med Natur-Driften’. Selvom han demonstrerer historisk viden, er hans forståelse af jøderne ahistorisk, de har så at sige ingen rigtig historie ud over at vandre. Hvis han havde kendt til historien, ville han fx vide, at det man tidligere bebrejdede jøderne ikke var deres fornemmelse for penge, men at de ville have hostien, de kristne brugte, for at stikke en kniv i den og derved endnu en gang ramme Jesus. Eller de ville slagte små kristne drenge for at bruge deres blod til at bage det usyrede brød, matze, som jøderne spiser i pesakh-ugen. Ideen med jødernes anlæg for penge dukker først op med den tidlige kapitalisme, og at det skulle være biologisk begrundet kommer først efter 1870 med den nye racebiologi.

Han mener, at jøderne på mange måder kunne klare sig i Tyskland før verdenskrigen. Men krigen ændrede alt. Jøderne blev som alle andre tyske mænd indkaldt som soldater

“og der er meget som tyder paa, at Jøderne ikke just er bleven skaanet ved Fronten. I hvert Fald hævder “Bund der jüdischer Frontsoldaten”, at Jødernes Tabsprocent ligger Noget højere end de Kristnes;”

Hvad bruger han nu denne oplysning til? Til at opvurdere jødernes evne som soldater?

“Men denne Omstændighed kan formentlig ligesaa godt tilskrives det Faktum, at det ikke just er de gode Soldateregenskaber, der præger Israel. Som Helhed maa man antage, at Jøderne har været jævnt maadelige Frontsoldater, uden at man derfor med Rette kan hævde, at det var deres Skyld, at Krigen tabtes, saaledes som man oftere har hørt Paastande fremsat i national-socialistiske Kredse. Med langt større Berettigelse kan man skyde en Del af Skylden for Sammenbrudet over paa den Omstændighed, at de ikke indkaldte Jøder ved deres “Leben og Treiben” i Hjemstavnen forgiftede Folkets Moral i de svære Modgangstider; men heller ikke dette er nok til at forklare den voldsomme Antipathi, som nu i Indenrigspolitikken samler Millioner under Hagekorset. Aarsagen hertil maa langt snarere søges i, at Jøderne i Efterkrigstidens Hungeraar og Pappir-Dilirium med hele den deres Race iboende Behændighed slap lettere gennem Sult og Kulde end de fleste Andre, og at de paa et ganske tidligt Tidspunkt gennemskuede Inflationens Kæmpesvindel. Naar man hertil lægger den utvivlsomme Forbindelse, der længe har bestaaet mellem visse tyske Jødekredse og Magthaverne i Moskva, kan man forklare sig største Delen af Aarsagen til, at Ludenforff og Konsorter nu har en relativ stor Sukces paa Hagekorset og paa deres evindelige Opfordringer til at “bevare den tyske Race ren”.

Det interessante ved argumentationen er, at han godkender alle præmisserne i den tidlige nazismes antisemitisme, men fremstiller det i et urbant sprog og påkalder sig en vis objektivitet. Jøderne var mådelige frontsoldater, siger nazisterne, og det var nok rigtigt. Men hvor ved de eller han det fra? Sammenbruddet skyldes de ikke-indkaldte jøders

“Leben og Treiben”, som forgiftede folkets moral. Hvad betyder det? At de levede og bedrev? Hvad bedrev de? Det siges ikke. Men altså en blankocheck til nazisterne. Jøderne kom lettere gennem sult og kulde takket være deres iboende behændighed. Man må vel forstå det på den måde, at jøderne snød og bedrog og på den måde ikke sultede og frøs. Men hvad bygger han det på? Takket være den konstruerede eftersætning om, at de tidligere end andre gennemskuede inflationen. Altså jødernes iboende sans for det økonomiske gjorde, at de gennemskuede inflationen. Men hvad kræver det at gennemskue inflation? Ingenting. Det er meget enkelt, at pengene bliver mindre værd og ikke har dækning i produktion. Endelig får vi klassikeren om forbindelsen mellem bolsjevikkerne og tysk-jødiske kredse, som er lige så tvivlsom som alle de andre påstande. Næsten uden overgang går han videre med, at der er kommet mange østeuropæiske jøder til Tyskland, og at Berlin nu har en ghetto. Faktisk udfoldede de tyske jøder en kæmpe indsats for at få de østeuropæiske jøder til at rejse videre til USA og betalte gennem sine organisationer gerne for billetten. Også de tyske jøder var bange for østjøderne.

Man må gå ud fra, at det også var Johs. Jensen som under mærket J.J. i 1925 skrev en kommentar om nazisternes manglende medgang på grund af deres fantastiske påstande, fx at Jesus' disciple var ariere bortset fra Judas. Igen er konsekvensen, at de underliggende præmisser er, at der er objektive årsager til at bebrejde jøderne deres snylter-aktiviteter.¹⁴

Avisens chefredaktør, H. Hansen eller firkanten, kaldet så efter hans mærke, □, fastholdt jødernes dårlige indflydelse på politikken. Efter deres rolle i bolsjevismen var aftaget noget, viste de sig igen, men nu i engelsk politik. I en leder fra 1927 skrev han fx:

“Mange Englændere hævder, at Ministeriet Baldwin har fundet sig i altfor meget fra russisk Side. Et Blad som “Daily Herald” har for længst aabnet en voldsom Kampagne mod Regeringen ud fra den Betragtning,

¹⁴ J.J.: Jødekampen i Tyskland, 14.2.25.

Mange Englændere hævder, at Ministeriet Baldwin har fundet sig i altfor meget fra russisk Side. Et Blad som „Daily Herald“ har forlængst aabnet en voldsom Kampagne mod Regeringen ud fra den Betragtning, at den er afhængig af Jøderne og derfor ikke tør gjøre op med det af Jøder regerede Bolshevik-Rusland. Og der er jo den Sandhed deri, at en stor Del af de Sovjet-Agitorer, der opererer mod England, er Jøder. Forleden fortalte vi om det tidligere radikale Medlem af Underhuset Tribitsch Lincoln, der er rejst til Kina for at hævne sig paa England, fordi han ikke har kunnet faa sin Villie. Han optræder som Englænder, men er i Virkeligheden en indvandret ungarsk Jøde, som Lloyd George har protegeret. Og selve Udenrigsministeren i Kanton Engéne Chen er født Cohn og af jødisk Afstamning.

(26.2.27)

at den er afhængig af Jøderne og derfor ikke tør gjøre op med det af Jøder regerede Bolshevik-Rusland. Og der er jo den Sandhed deri, at en stor Del af de Sovjet-Agitorer, der opererer mod England, er Jøder.”¹⁵

Han giver så to eksempler på jøder, som tilsyneladende skjuler, at de ikke er englændere, men...jøder. Eller af jødisk afstamning. Er man af jødisk afstamning kan man altså ikke være rigtig englænder og i hvert fald ikke troværdig. Indholdet af denne holdning til jøder finder man uddybet i en i øvrigt positiv anmeldelse af Henri Nathansens roman *Mendel Philipsen & Søn*. Her skriver anmelderen:

“Henri Nathansen er ganske vist ikke den eneste jødiske Forfatter, som med Sandhedskærlighed og ægte Følelse hævder, at Jøder ikke alene er og bliver Jøder, men ogsaa bør sætte en Ære deri, i Stedet for at formumme sig som Danskere, Tyskere, Amerikanere osv. og lade, som om de har nogen Føling med alt det, der faar det Folk, de er økonomisk afhængige af, til at manifestere sig som en Nation.”¹⁶

¹⁵ □: England og Sovjet, 26.2.27.

¹⁶ Th. F.: Mendel Philipsen & Søn, 23.10.32.

Jyllands-Posten og ‘Niggertøsen’

At *Jyllands-Posten* var racistisk viser i øvrigt også bladets holdning til sorte. Under overskriften ‘Niggertøsen’ hilste bladet Josephine Baker velkommen med disse ord:

“Kjøbenhavnerne føler, at de bør være den tidligere Direktør for Scala, Skaarup, taknemmelige for de udsøgte Nydelser, det er hans Stolthed og hans Opgave at kunne skaffe dem. Om de alle er det efter at have gjort Bekjendtskab med det yderst blandede Ensemble fra Wien med den berygt – undskyld berømte Josephine Baker som “straalende” Midtpunkt, der i Aften opførte et Sammensurium af groteske Danse, brogede Optog og Militær-Musik på Dagmartheatret, er vist et meget stort Spørgsmaal.”¹⁷

Ved Dagmartheatret var der trængsel af folk, som håbede at

“gratis kunde faa et Glimt af den berømte Dame, der siges at tjene Millioner på sin Dans, sin Sang, sine Grimasser, sine groteske Paahit, sin fuldkomne Foragt for Dekorum, sin forbløffende Mangel på Høviskhed.”

For den, som har set hende på film, var det

“ikke noget nyt at se den lange, smalle Skikkelse vrikke, sprælle, kure hen ad Gulvet, jonglere med Arme og Ben, at se det abeagtige Ansigt med de store tyklæbede Mund vrænge, at se de stereotype Neger-Step og groteske Bevægelser, at se det uskjønne Hoved, der paa Grund af det kli-strede korte Har har en vis Lighed med en Sælhund.”

Hun havde intet talent, for

“der kan vel heller ikke udfoldes Talent i en Præstation, hvis vigtigste

¹⁷ Th. F.: Niggertøsen, 21.6.28.

I Jernbanegade og helt ud paa Raadhuspladsen var der i Aften ved 8-Tiden fuldt af Mennesker, som havde taget Opstilling dér, antageligt i det skønne Haab, at de gratis kunde faa et Glimt af den berømte Dame, der siges at tjene Millioner paa sin Dans, sin Sang, sine Grimasser, sine groteske Paa-hit, sin fuldkomne Foragt for Dekorum, sin forbløffende Mangel paa Høviskhed. Og Theatret var naturligvis fuldt til pebrede Priser, flere Gange saa høje som de sædvanlige.

Det er med det største Ubehag man griber Pennen for at give Læserne et Begreb om, hvor dybt Josephine Baker, der paastaar, at hun er et rigtigt Menneske, og maaske endog vil hævde, at hun er Kvinde, sænker Niveaueet for at kunne holde Interessen for sine Præstationer vedlige. For den, der

Virkemiddel er en forbløffende Mangel paa Blufærdighed, en for Skjønhed kemisk fri, med barokke paafund, abeagtige Løjer, negerdrastiske Stillinger og Bevægelser ensformigt spækket Akrobatik, som Damen antageligt selv vilde anse for haabløst kjedsommeligt, hvis hun ikke blottede sin Krop hensynsløst, hvis hun ikke gik til den yderste Grænse af Sømmelighed.”

Anmelderen gør sig denne overvejelse:

(21.6.28)

“Mon der ikke efterhaanden sneg sig en vis Forstemthed ind over Tilskuerpladsen ved Tanken om, at et Væsen, der dog har en vis Lighed med et menneske, en Kvinde, kan bekvemme sig til at prostituere sig i den Grad, som Josephine Baker gjør med den allerstørste Frejdighed.”

Jyllands-Posten fascismen, nazismen og jøderne

Et andet aspekt af *Jyllands-Postens* holdning i mellemligstiden er dens positive holdning til den italienske fascisme. Det var ikke en holdning bladet stod alene med blandt de nationalkonservative. Ungkonservatismen, som samlede sig omkring bladet *Den ny Tid* og kræfter som Kristen Amby, Ole Bjørn Kraft, Alfred Bindslev og Max Kjær-Hansen, var i udpræget grad profascistiske. Typisk i så henseende er også *Jyllands-Posten*. I en usigneret kommentar om den italienske oppositions stilling skriver bladet:

“Det Eneste, der førte dem sammen, var deres fælles Forbitrelse over, at Mussolinis faste Haand havde sat det gode, gamle parlamentariske Lirumlarum ud af Kurs og ud af Spillet. De forenedes i Hadet til den Mand, som viste Italien og Verden, hvad politisk Idealisme og Handlekraft kan udrette i Modsætning til den i heldigste Tilfælde endeløse og ufrugtbare, parlamentariske Diskuteren og Snakken, som de tilstedeværende Herrer ansaae for højeste Statskunst, men som havde bragt Italien paa Randen af Kaos.”¹⁸

Frem til begyndelsen af 30erne kan man spore den holdning til jøder, som viste sig så tydeligt i 20ernes begyndelse. Den indebar at jøder er en race, født med et særligt sæt af karakteristika. Den indebar, at man ikke kan lave sig om, ikke kan blive en dansker, som tilsvarende var noget, man var født med at være. Men *Jyllands-Postens* måde at skrive om jøder på indebærer (som når talen sjældent faldt på sorte) også, at selvom jøder har en særlig sans for penge, så er de en laverestående race. De har dertil lavet et komplot imod den kristne verden, ja mod hele verden, som går ud på med maksimal kynisme at føre verden ud i kaos for derved så meget lettere at kunne erobre magten.

Jyllands-Postens berømte leder om krystalnatten i 1938 falder som en kommentar til udviklingen i forholdet mellem den tyske nazisme og jøderne. Det kan derfor være interessant at se, hvordan bladet reagerer på Hitlers magtovertagelse og på implementeringen af den tyske lovgivning mod jøderne.

Jyllands-Posten og Hitlers magtovertagelse

Da Hitler blev rigskansler skrev *Jyllands-Posten* en meget skeptisk leder, formentlig skrevet af bladets redaktionssekretær Aage Schoch, hvori det hed:

¹⁸ Aventino og Mussolini, 26.9.25.

“Antikapitalisten Hitler er gaet i Kapitalistens Sold – Antiparlamentarieren Hitler skal i Dag ved at gøre Knæfald for Centrum forsøge at forhindre Parlamentarismens Undergang!”¹⁹

Lederen sluttede:

“Nogen Sejr for Hitler er hans Ophøjelse i alt Fald ikke. Snarere er der Grund til at tro, at det er et nyt Skridt på Nederlagenes Bane.”

Kort efter magtovertagelsen kunne man i *Jyllands-Posten* læse en artikel, som var oversat fra en italiensk bog *La dottrina fascista* “skrevet af Fascismens betydningsfulde Mænd”.²⁰ Det var en lidenskabelig hyldest til fascismen og Mussolini, som sluttede således:

“Nogle, der intet kender til Sagen, er imellem uenige med Fascisterne, vel især om Midlerne; men *ingen*, der kender det allermindste til Italien og har fulgt Udviklingen her i den sidste halve Snes Aar, kan med Rette nægte, at Fascismen har gjort og gør et mægtigt Arbejde paa alle Omraader; den har skabt et nyt og bedre Italien, en ny og bedre Folkeand; og dette Kæmpearbejde, som er enestaaende i Verdenshistorien, skyldes udelukkende een Mands Kæmpevilje, hans geniale Kæmpeand, hans store, varme Hjerter, og den Mand er *Benito Mussolini!*”

Oversættelsen var lavet af hengivne fascister, som daterede deres indledning “Rom, Januar 1933, Anno XI”, altså år 11 efter Mussolinis magtovertagelse. *Jyllands-Posten* bragte artiklen uden kommentarer, men sammenhængen med Hitlers magtovertagelse er iøjnefaldende. Børge Jansen fulgte i øvrigt op på forgyldningen af Mussolini.²¹

Til gengæld er bladet i syv sind med hensyn til Hitlers politik. Efter fjorten dage ved magten har Aage Schoch igen en leder, hvor han fast-

¹⁹ X: Rigskansler Hitler, 31.1.33.

²⁰ Bodil Børge Ciccarella og Børge Jansen: Hvad er Fascismen? Et Billede i Spørgsmaal og Svar, 8.2.33.

²¹ Børge Jansen: Mussoliniana. Smaa Træk om en stor Mand, 9.3.33.

slår, at det er svært at se, hvor Hitler vil hen: “det er umuligt at finde blot een eneste Realitet bag den Ordflom, der nu skyller hen over Tyskland”.²² Men lederen foreslår en alliance mellem centrum og nazisterne som en vej fremad. Den skeptiske holdning til Hitler i *Jyllands-Posten* ændrede sig hurtigt. Den 2. marts skrev Schoch:

“Paa en næsten mirakuløs Maade spiller Udviklingen i Tyskland Hitler alle trumfer i Hænde. Paa et Tidspunkt, da han efter tre alvorlige Fejlgreb var godt paa Vej til at miste Taget i Befolkningen og forspilde sine Chancer for nogen Sinde at komme til Magten, løfter de preussiske Junkere ham op paa Rigskansler-Taburetten. Og næppe har han overtaget Styret, før Kommunisterne ved en tilsyneladende Dumhed baner ham vejen for en Sejr, som han eller aldrig vilde have vundet.”²³

Det blev tydeligt, at bladet var imponeret af, hvad der skete i Tyskland. “Hitlers imponerende Optakt til Valget. Tyskland i Nationalsocialismens Tegn”, som det hed den 5. marts. Den 12. marts hed det: “Hitlers Opgør med det gamle System. Demokratiets Mænd maa forsvinde fra Tyskland.” I forbindelse med denne samling telegrammer var der også et Ritzau-telegram ifølge hvilket Himmler havde udtalt. “Jødernes Liv og Ejendom vilde faa samme Beskyttelse, som der blev andre Statsborgere til Del.” Dét skulle hurtigt ændre sig. Rigsdagens åbning blev dækket under overskriften “Den historiske Aabning af Hagekors-Rigsdagen” og det citeres fra Hitlers tale: “Den nationale Genrejsning gennemføres med alle Midler.” (22.3.33). En vigtig konklusion drog Schoch den 23. marts, nemlig socialdemokratiets nederlag:

“I intet andet Land har den marxistiske Bevægelse haft et saa fast Tag i Befolkningen. I intet andet Land har Socialdemokratiet spillet en saadan Rolle og haft saa gunstige Betingelser for at vinde frem til en afgørende Sejr. Og i intet andet Land har det lidt et saa ydmygende Nederlag.”

²² X: Kampen om Hitler, *Jyllands-Posten* 14.2.33.

²³ X: Det store Opgør i Tyskland, *Jyllands-Posten* 2.3.33.

Og han sluttede:

“Derfor er det, det nu er sket i Tyskland, ogsaa dobbelt betydningsfuldt. Gennem en Aarrække har det tyske Socialdemokrati været det førende i Europa. Det var herfra Impulserne udgik, det var til dets sejrriige Fremgang, de øvrige Landes Socialdemokrater kunde henvise som et Bevis paa Marxismens ukuelige Styrke. Men nu er dets Magt brudt. Grundpilleren i det internationale Socialdemokrati er styrtet sammen, og det vil ikke vare længe, før Virkningerne heraf vil gøre sig gældende udenfor Tysklands Grænser.”²⁴

Det var med jubel i stemmen at marxismens fallit blev forkyndt.

Den 23. marts indførte Hitler diktatur i Tyskland. Det var Schoch som skrev leder om sagen, og han konkluderede:

“Det tyske Diktatur betyder saaledes baade en Fordel og en Fare for Europa. En Fordel, fordi der derved er rejst et stærkt Bolværk mod Kommunismen, og Socialdemokratiet paa samme Tid er blevet sat grundigt paa Plads. Og en Fare, fordi det foreløbig ikke kan undgaa at forøge Spændingen og Nervøsiteten for en ny Krig.”²⁵

Det tillægges ingen vægt at demokratiet er afskaffet. Det som tæller er: “Man kan mene om Hitler, hvad man mene vil, eet er i alt Fald givet: han har genrejst Tyskland i national Henseende.” Samme dag skrev avisen om “Jøde-Forfølgelserne i Tyskland” og dagen efter om “Overgrebene mod de tyske Jøder”. Avisen kunne henvise til en udtalelse fra Rigsforbundet af jødiske Frontsoldater, som nok mente, at der havde fundet mishandlinger sted, “Men den Slags Ting vil forekomme ved enhver Omvæltning”. Og man kunne henvise til regeringen som havde dementeret “Rygterne om Nazist-Terror” (26.3.33.)

Samme dag skrev ‘Sognepræst Kaj Munk’ en kommentar. Han var

²⁴ X: Marxismens Fallit 23.3.33.

²⁵ X: Hitler-Diktatur, 25.3.33.

på rejse gennem Tyskland og så kun et jublende folk. I forbifarten omtalte han Mussolini som “uden al Modsigelse er Europas eneste Statsmand af Format”. Til slut kom han så til Hitler:

“Har hans oratoriske Triumfer vidst af anden Teknik en den: at lægge enkelte Befolkningsdele for Had hos andre, nemlig Jøderne, Kommunisterne og Socialdemokraterne?

Men hvis nu disse tre Grupper fortjener det? Hvis nu Manden har Ret! Hvis Jødernes egoistiske Vindskibelighed og Socialisternes føjelige – ak, i en Jerntid saa haabløse “Frihed for Løke saavel som for Tor” var paa Nippet til at bane Vej for en Kommunisme, imod hvis Tvang og Rædselsregimente Hitler er for lidet at regne, jeg siger: *hvis* dette ikke kunde hindres ved anden Metode end den hitlerske, saa op og staa, mine Herskaber, alle, ogsaa mine Herrer Socialdemokrater, alle undtagen Kommunisterne, op og staa og i Vejret med den højre Arm og saa, paa én Gang, alle:

Hitler, heil, heil, heil!

Men foreløbig har Fremtiden Ordet.”²⁶

Den 28. marts proklamerede Hitler boykot mod jøderne. Som en påstået reaktion på, at engelske jøder havde erklæret en boykot mod tyske varer, siger Hitler, at nu er det slut. Derfor vil NSDAP indføre systematisk boykot af jødiske butikker, ingen tysker må købe hos en jøde. Der indføres systematisk boykot af jødiske læger og sagførere (29.3.33). Det førte til en principiel leder af Schoch, hvor han bl.a. skrev:

“I den drastiske Proklamation, hvori den nationalsocialistiske Partiledelse erklærer Generalboykot overfor alle Jøder i Tyskland, er der tre Ting, man særligt skal lægge Mærke til. Den ene er den kraftigt betonedede og flere Gange gentagne Sammenstilling af Jøder og Marxister. Den anden Understregningen af Jødedommens internationale Karakter. Og den tredje Fremhævelse af, at Jøderne hovedsagelig er beskæftiget ved upro-

²⁶ Kaj Munk: Det nye Tyskland?, 26.3.33.

Helt hvis nu disse tre Grupper for-
 tjener det? Hvis nu Manden har Ret!
 Hvis Jødernes egoistiske Vindskibe-
 lighed og Socialisternes fejelige —
 ak, i en Jerntid saa haabløse „Frihed
 for Loke saavel som for Tor“ var paa
 Nippet til at bane Vej for en Kommu-
 nisme, imod hvis Tvang og Rædsels-
 regimente Hitler er for lidet at
 regne, jeg siger: hvis dette ikke
 kunde hindres ved anden Metode end
 den hitlerske, saa op og staa, mine
 Herskaber, alle, ogsaa mine Herrer
 Socialdemokrater, alle undtagen
 Kommunisterne, op og staa og i Vej-
 ret med den højre Arm og saa, paa
 een Gang, alle:
 Hitler, heil, heil, heil!
 Men foreløbig har Frem-
 tiden Ordet.
 Berlin, Rigsdagens Aabningsdag,
 Marts 1933.
 Kaj Munk.

(26.3.33)

mer jo, at Jøderne ikke paa nogen Maade danner en Stat i Staten, De
 lever ikke i særlige Samfund, og de assimileres i stor Udstrækning af det
 tyske samfund.”²⁷

Det var nye ord i *Jyllands-Posten*. Væk var de principielle betragtninger
 om jødernes *medfødte* talent for penge og ind var kommet den sociale
 betragtning om jødernes helt forbløffende mindretalskarakter i Tysk-
 land, som gjorde de nazistiske påstande til rene fantasier. Denne enkle
 betragtning danner optakt til avisens mere end fem år lange kamp med

duktivt Arbejde. [...] Man har
 heri Nøglen til den Psyke, der
 ligger bag Jødeforfølgelserne,
 og som nu har givet sig Udslag
 i en økonomisk Krigserklæring,
 der, selvom Krigen officielt kun
 skal føres i en kortere Tid, dog
 for lange Tider vil ramme de
 tyske Jøder i deres Eksistens.”

Kernen i kommentaren er føl-
 gende:

“Der findes højt regnet 4-
 500,000 Jøder i Tyskland – et
 Antal, der oven i Købet er
 stærkt faldende som Følge af
 den meget store Nedgang i
 Fødselshyppigheden –, og man
 skulde ikke mene, at det i en
 Befolkning paa 65 Millioner
 skulde kunde give Anledning til
 et særligt Problem. Hertil kom-

²⁷ X: Boykotten mod Jøderne, 30.3.1933.

sin opfattelse af jødernes farlighed for et samfund som det tyske, det polske, det russiske eller for den sags skyld det danske.

Dagen efter kunne avisen gengive telegrammer om fx: “Den berlin-ske Aktionskomité mod Jøderne har truffet Forholdsregler til, at Fotografere og Filmoperatører paa Lørdag efter Boykotaktionens Begyndelse vil køre gennem Gaderne og optage fotografiske Billeder af Personer, som endnu har til Hensigt at købe i jødiske Forretninger.” Der var også et telegram om at jødebutikkerne var blevet mærket “med Paamaling i Mønjefarve paa Vinduerne” med påskriften “Jødisk Foretagende”. Der var også telegram om, at Einstein ikke længere var tysk statsborger.²⁸

Uden at der var nogen sammenhæng bragte avisen samme dag en anmeldelse af Harald Niensens bog *Litterære Mirakler*, som var et angreb på “de 6-7 Mænd, der bestemmer den litterære Smag”. Den var skrevet af den forhenværende teatercensur P.A. Rosenberg. Som en slags indre sammenhæng skriver Rosenberg:

“Langt fra mig være det at nægte Muligheden af, at Diktatur i Politik kan være en gavnlig eller nødvendig Overgangsform fra den affældige Parlamentarisme, der synger paa sit sidste Vers, til den nye, endnu næppe fundne Statsform, som skal afløse den. Jeg beundrer af mit ganske hjerte en Mand som Mussolini, Nutidens største Skikkelse.”²⁹

Selvom hensigten var en redningsaktion for Harald Niensens³⁰ litterære omdømme, efter han i 1932 havde undsagt Marcus Lauesens ringe bog *Og nu venter vi på Skib* og var blevet afskediget som konsulent på Reitzels forlag. Bogen blev siden en bestseller, så var denne formulering dækkende ikke blot for Harald Nielsen, men også for *Jyllands-Postens* redaktion.

²⁸ Jøde-Boykotten I Tyskland. Systematiske Forberedelser, 31.3.33.

²⁹ P.A. Rosenberg: Om Diktatur i Litteraturen, 31.3.33. I øvrigt imødegik Kaj Munk, som i bogen blev udsat for en voldsom niensensk kritik, Rosenbergs anmeldelse: Kaj Munk: Marcus Lauesen og Konsulenten, 9.4.33. Endelig blandede K.G. Brøndsted sig den 13.4.33.

³⁰ Litteraten Harald Nielsen (1879-1957) var en dybt konservativ mand. Under 2. verdenskrig blev han tillige en flittig antisemitisk skribent.

Avisen skrev om boykottens forløb, bl.a. at en jødisk sagfører var blevet lynchet i Kiel (2.4.33). Og den 4. april kunne man skrive om “Jøde-Boykottens Afbløsning”. Der blev udfoldet en del anstrengelser fra især Schochs side på at kortlægge Hitlers politik. Det handlede om fagforeningernes stilling, ytringsfriheden, produktionen osv. men ikke om jøderne.³¹ Men selvom boykotten var officielt afsluttet, så fortsatte de officielle indgreb overfor jøderne. Den 11.4.33 kunne avisen berette, at “De jødiske Embedsmænd i Tyskland afskediges”. Én ting lå imidlertid fast fra starten i avisens holdning til Tyskland: der blev ikke tale om grænseflytning mod nord i Sønderjylland. Det var H. Hansen, der førte piskene over “Spektakelmagerne”, som krævede grænseflytning.³²

Schoch besluttede sig for, at et af de vigtigste træk ved Hitlers politik, det var at *samle* det tyske rige:

“Men jernhaard Haand forsøger Hitler og hans Mænd at sætte Kronen paa det Værk, som Bismarck lagde Grunden til, men som han aldrig fik helt fuldført. [...] Hvert Øjeblik truede Modsætningsforholdet mellem det katolske Syden og det protestantiske Norden, mellem den imperialistiske preussiske Magtbrynde og den sunde sydtyske Nationalfølelse med at sprænge den stolte Bygning i Stumper og Stykker.”

Schoch mener at partikularismen især fik vind i sejlene efter verdenskrigen:

“De partikularistiske Tendenser fik hurtigt Overhaand, og det er i Dag til Forstaaelse af Nationalsocialisternes Stilling til Jøderne værd at erindre, at det var den venstresocialistiske bayerske Ministerpræsident Kurt Eisner, Søn af en fra Galizien indvandret jødisk Skrædder, der har hovedansvaret, om man vil, for, at man i stor Udstrækning bibeholdt den gældende Magtfordeling mellem Riget og Landene.”³³

³¹ Se fx Den tyske Nation i Støbeskeen, 8.4.33.

³² □: Grænseflytning, 12.4.33.

³³ X: Det tyske Rige; 15.4.33.

Selvom Schoch altså stillede sig kritisk til den tyske antisemitisme, så bliver en i denne sammenhæng fuldstændig ligegyldig henvisning til Kurt Eisners fars jødiske baggrund, ikke markeret som ‘forkert’. Snarere tværtimod. Og det skyldes måske, at ‘jøde’ her bliver identisk med ‘venstresocialistisk’ og derfor noget Schoch under ingen omstændigheder brød sig om.

Det kom til en slags principiel diskussion om de kristnes holdning til jødeforfølgelserne i Tyskland, da avisens motorskribent, ingeniør Poul Wilde skrev et åbent brev til Kaj Munk og spurgte ham, hvorfor det ikke fra kristendommens side kom til protester mod forfølgelserne.³⁴ Kaj Munk svarede ham, at så vidt han vidste, var forholdet mellem nazismen og romerkirken ikke det bedste. Men når det kom til protestantismen, kunne den ikke svare som kirke, kun som enkeltpersoner. Selv vil han ikke “sige noget ondt om Jøder, der er nogle af dem, jeg afskyr, bare jeg ser dem; der er andre jeg beundrer overmaade højt”, har han prøvet at forstå tyskerne:

“Og nu ser jeg. Sandelig, nu ser jeg. Og hidsig og næsten grædefærdig spørger jeg: “Jamen hvad er da Grunden?” For at Tyskerne skulde være blevet saa nervøse, at synet af en kroget Næse er nok til at gaa dem paa Nerverne, kan jeg ikke tro. Og saa har jeg da prøvet at finde Vej til to Forklaringer: en praktisk og en teoretisk.

Den praktiske. “Hvem sidder og styrer mit Land? “ spørger den jævne Tysker, “gaar jeg ind i en Storbank, træffer jeg en Jøde i Direktionen, ind i et Teater, en Jøde i Direktionen, ind i et Stormagasin, en Jøde i Direktionen; in i en Bladredaktion, en Jøde i Direktionen; dvs. jeg træffer ham Pokker ikke, men han er der. Mine Børn staar arbejdsløse paa Gaden, hvorfor? Fordi der i Køen af Ansøgere til den Plads, der var ledig i Morges, stod en Jøde, og Direktøren foretrækker dog vel sin egen Søstersøn? [...] Er vi Tyskere et Barbarfolk, der er undervunget og regeres af et fremmed lille højt kultiveret Overklassfolk? Nuvel, saa er vi et Barbarfolk,

³⁴ Poul Wilde: Guds grønne Enge og det tyske Jødehad. En Bøn til Pastor Kaj Munk, 23.4.33.

og saa bruger vi Barbarfolks djærve Metode til at faa sat Tingene paa Plads”

Den teoretiske forklaring er, at der findes to måder, at nå menneskehedens store mål, at gå fremad i kultur. Den ene er den internationale og den anden den nationale.

“Jøderne, der rodløse og scenevante har hjemme intet Steds og alle Steder; der selv er det verdensomspændende Broderskab; der i Aartusinderne uafbrudte Overfald, Forfølgelser og Omtumlethed er trænet op til en enestaaende Egnethed i Kampen for Tilværelsen, de er de selvfølgeligste Førstetalsmænd for denne Idé [den internationale].”

Yderligere beder han Poul Wilde betænke: “Hovedrengøring i et Hus gaar ikke altid af, uden at der knaldes københavnsk Porcelæn. Det er beklageligt, det kan være en Skændsel. Og som en Skændsel synes det os Danske, hvad der sker Jøderne i vort Naboland.”³⁵ Man kan således sige, at Munk, lige meget hvor megen pris han sætter på Hitler, til sidst når frem til, at Jødehadet i Tyskland er en skændsel. Men inden da er han nået vidt omkring og har forvirret sig selv og læseren i betragtelig grad. Jeg synes, man med nogen rimelighed kan læse den almindelige tyskers replik som en, der kommer ud af Munks mund. Det skyldes ikke mindst ordet ‘djærve’, som er et Munk-ord, et forsvars-ord og ikke et nazi-ord.

I maj 1933 kom opgøret med fagbevægelsen. *Jyllands-Posten* havde en reportage “Majdagen i Tyskland i Arbejdsfællesskabets Tegn. Hitler maner Klassekampen i Jordan. Programmet for det tyske Samfunds Genopbygning” den 2. maj, hvor Hitlers “Triumftog gennem Maserne” blev beskrevet og hans tale refereret. Et par dage efter analyserede Schoch den nye situation. Han har stadig en del skepsis overfor Hitlers program. Han konkluderer:

³⁵ Kaj Munk: Guds grønne Enge og det tyske Jødehad. Sognepræst Kaj Munks Svar, 25.4.33.

“Produktionsforholdene, er et integrerende Led i den korporative Stat og en naturlig Konsekvens af Mussolinis Statsteori, hvorefter Individet kun er til for Statens Skyld.”³⁶

Man mærker en vis kritik, selvom Mussolini på dette tidspunkt er en helt og en statsmand i en anden klasse end Hitler. Avisen har forfatteren Børge Janssen til med jævne mellemrum at skrive om den store duce. Hans artikler holdt i en tone, som var en helgenbeskrivelse, som fx:

“Det var naturligvis ikke dét, at man var Antifascister i det fremmede Land, som fik Ducen til at rynke Brynene; hvert Land maa jo gøre, som det har Lyst til, selv om det er nok saa dumt; men den store Duce hader Løgn:

Han er Lysets Ridder
I Kamp mod Slim og Slam,
Det er Mussolini,
Det er ham, det er *ham!*

Han hader Løgn; men andre gør *det* ikke; mange smaa Rotter gnaver ved Egens Rod og spreder Løgnhistorier ud.”³⁷

Da H. Hansen skal opsummere situationen i Italien og Tyskland hedder det:

“Mussolini reddede Italien fra den kommunistiske Syndflod, som et udueligt parlamentarisk Styre havde gjort det modent til, og ingen kan bestride, at hans Diktatur har været en Velgerning for det italienske Folk. Tyskland stod foran en lignende Katastrofe, da Hitler banede sig Vej til Magten, og det kan derfor ikke undre, at han foretager sig en kraftig

³⁶ X: Fremstødet mod Fagforeningerne, 4.5.33.

³⁷ Børge Janssen: I Audiens hos Mussolini, 7.5.33. Af samme art var hans ’Mussolinis Børn’, 2.7.33.

Mussolinj reddede Italien fra den kommunistiske Syndflod, som et udueligt parlamentarisk Styre havde gjort det modent til, og ingen kan bestride, at hans Diktatur har været en Velgerning for det italienske Folk. Tyskland stod foran en lignende Katastrofe, da Hitler banede sig Vej til Magten, og det kan derfor ikke undre, at han foretager en kraftig Udrensning i de marxistiske Partier, der har Hovedansvaret for den skæbnesvangre Udvikling. De partipolitiske Godtfolk, der bavler mest om Demokrati og Frihed, er her som alle andre Steder de sletteste Statsstyrere, og de maa følgelig sættes helt ud af Spillet, inden Genrejsningen kan gennemføres. Og man kan roligt gaa ud fra, at det tyske Socialdemokrati ikke viser sig igen i en overskuelig Fremtid. Hvad

(17.5.33)

givet vore hjemlige Socialister noget at tænke paa. [...] Saa meget mere som de ved, at demokratisk Folkestyre, saadan som vi kender det, er en Luksus, som man kan tillade sig i gode Tider, naar der er Medbør i økonomisk Henseende, men til at genrejse Økonomien efter mange Aars Solderi kræves der en fast Haand.”

Han kalder folkestyret “Blaar og Blændværk” og slutter med at forudsige:

Udrensning i de marxistiske Partier, der havde Hovedansvaret for den skæbnesvangre Udvikling. De partipolitiske Godtfolk, der bavler mest om Demokrati og Frihed, er her som alle andre Steder de sletteste Statsstyrere, og de maa følgelig sættes helt ud af Spillet, i den Genrejsningen kan gennemføres.”³⁸

Ikke et ord om jøderne. H. Hansens leder om diktaturet afstedkom en del kommentarer i pressen, som han svarede på den 4. juni. Her opsummerer han:

“Hitler-Omvæltningen kom jo som en naturlig Reaktion mod det parlamentariske Misregimente, og den har øjensynligt

³⁸ □: Krise og Diktatur, 17.5.33.

“Og derfor kan man gaa ud fra, at et Flertal af Vælgerne oprigtigt ønsker Diktaturet som den eneste Udvej til sunde Forhold i Statsstyret.”³⁹

H. Hansen fulgte sin opbakning til Hitler og diktaturet op i et par ledere vendt mod kommentarer som kom i anledning af grundlovsdagen. Især vendte han sig imod Stauning, som i sin grundlovstale havde sagt, at et diktatur ville være vendt imod arbejderne:

“Det er muligt, at et Flertal af danske Arbejdere indtil videre lader sig saadanne Historier binde paa Ærmet, fordi de i deres egen Presse naturligvis ikke faar at vide, at Millioner af tyske Arbejdere har forladt Socialdemokratiet for at slutte op i Nazisternes Rækker, og at Hitler har gennemført sit Diktatur ved Hjælp af disse Arbejdere.”⁴⁰

I en senere leder prøvede H. Hansen med udtalelser fra Madsen-Mygdal og Bertel Dahlgaard at vise, at der hos Venstre og de radikale også var utilfredshed med parlamentarismen. Hansen mente, at den førte politik siden begyndelsen af 20'erne har været i modsætning til folkets ønsker:

“Det er, hvad de partipolitiske Godtfolk kalder Folkestyre. Alle andre vil betegne det som Folkestyrets Karikatur. Og det kan virkelig ikke undre, at en saadan Karikatur af et Folkestyre kommer ud for Storm i en oplyst Vælgerbefolkning som den danske.”⁴¹

Man mærker en antydning af modsætning mellem Schoch og Hansen i deres tilslutning til Hitler og Mussolini. Fx skrev Schoch en leder om “Nazi-Tromlen”, som sluttede: “Men ubønhørlig Konsekvens maler Nazi-Tromlen Fortidens politiske Tyskland til Støv, og det vil næppe

³⁹ □: Diktaturet under Diskussion, 4.6.33.

⁴⁰ □: Politikernes Frygt for Diktaturet, 8.6.33. Se også □: Mere om Diktatur, 15.6.33.

⁴¹ □: Folkestyrets Karikatur, 21.6.33.

vare mange Dage, før den Del af Arbejdet er fuldført”.⁴² Der gik lige nogle dage, så tog Hansen fat:

“Her hjemme er der stadig Politikere og Presseorganer, som ikke forstaar et Muk af, det der for Tiden foregaar i Tyskland. De ser Hitler tromle Partierne flade som en Pandekage og kan slet ikke fatte, at Folkestyrets Millioner af Vælgere finder sig i en saa haardhændet Behandling.”⁴³

Selvom lederens adresse var de folkevalgte, havde den et rap med en tromle til Schoch. Schoch gav senere i en leder udtryk for, at jødeforfølgelsen fortsatte i Tyskland, og at retssystemet ikke byggede på lighed for loven.⁴⁴ Den 2. august kunne avisen med *Times* som kilde meddele at jagten på jøder i Tyskland var taget til. Og den 11. august gengav man igen med *Times* som kilde et interview med Hitler, hvori han sagde:

“Skal jeg, vedbliver Hitler, lade Tusinder af Mennesker, i hvis Aarer der rinder tysk Blod, omkomme, for at Jøder kan leve i Sikkerhed? Er jeg ansvarlig for de talløse Børn, som er ved at dø af Sult, for de underernærede tyske Mænd og Mødre? Var det mig, som gjorde disse brødløse? [...] Jeg gentager: Rejsepenge og Udgifter vil vi være villige til at udbetale og et Indskud i Banken oven i Købet, hvis De vil bringe dem bort herfra, disse Jøder. Men Tyskland maa leve.”

Den 18. august kunne avisen berette om “en arisk Pige paa 19 Aar, som var i Selskab med en Jøde”, der blev overfaldet af stormtropper “der skar hendes to lange fletninger af, hvorefter de barberede hendes Hoved. Man bandt derpaa en Plakat om hendes Hals, hvorpaa der stod: “Jeg har tilbudt mig til en Jøde”.” Den 29. august kunne man læse, at folk som handlede hos jøder, ville få offentliggjort deres navne. Flere

⁴² X: Nazi-Tromlen, 28.6.33.

⁴³ □: Fra Folkestyrets Overdrev, 2.7.33. Se også □: Folkestyre og Diktatur, 8.10.33.

⁴⁴ X: Tyske Metoder og tyske Maal, 25.7.33.

steder var det jøder forbudt at bruge offentlige svømmehaller af hensyn til “Bevarelsen af den offentlige Renlighed og Moral”.

Schoch syntes efterhånden som mere end et halvt års nazisme er overstået at vurdere styret stadig mere positivt. Som han skriver i en leder 14. november:

“Man kan med andre Ord lige saa godt først som sidst indstille sig paa, at Tyskland er i Bund og Grund nationalsocialistisk. Det er det i dets Indenrigspolitik, og det er baade for Tyskland og Europa en Fordel, saa sandt som der dermed er rejst et ubrydeligt Bolværk mod Marxismen. Men det er det ogsaa i dets Udenrigspolitik, og det er ikke mindst af den grund, det gælder om at se Sandheden i Øjnene.”⁴⁵

Den 1. januar 1934 gik Aage Schoch fra *Jyllands-Posten* til *Berlingske Tidende*. I hans plads som redaktionssekretær blev Lasse Egebjerg ansat. Hans område som lederskribent blev især udlandsstoffet. Der er i løbet af efteråret sket det, at avisen stort set er *ophørt* med at nævne jødeforfølgelserne i Tyskland. Ja, overhovedet at omtale jøderne i Tyskland som et virkeligt og politisk emne. Med H. Hansens aldrig svigtende forsvar for diktaturet og dermed Mussolinis og Hitlers stater blev ‘jødeproblemet’ et problem, som ikke stod til at løse. Det blev derfor sat uden for parentes. At det har været en bevidst politik, kan der næppe herske tvivl om.

I forbindelse med mørklagte forhandlinger i Danmark om indgreb overfor uniformerede korps og forbud mod besiddelse af våben vendte H. Hansen i januar tilbage til sine overvejelser om det rådne parlamentariske system. Han skrev bl.a.:

“Ministeriet Staunings Diktaturfrygt er forstaaelig. Det tyske Socialdemokrati blev fejlet til Side, fordi det var udueligt og korrumperet, og det hele parlamentariske Styre i Tyskland gik samme Vej, fordi det stod fuldkommen evneløst overfor en Krisetids Opgaver. Med denne Baggrund er

⁴⁵ X: Hitlers Triumph, 14.11.33.

det naturligt, at danske Socialistførere ryster i Bukserne, for deres Styre er jo om muligt endnu slettere end det tyske. I det hele taget har det parlamentariske Styre ingen Steder dokumenteret sin Afmagt i øjere Grad end her hjemme.”

Han vendte sig skarpt mod indgrebet mod kontrol med handel og besiddelse af våben. “Når man ikke vil gaa rigoristisk til Værks som i Tyskland og f. Eks. Erklære det kommunistiske Parti for ulovligt, og det tør Hr. Stauning jo ikke, saa bliver det hele et Slag i Luften.”⁴⁶ Interessant er det, at han her ikke nævner det nazistiske parti, som opstramningen af våbenloven også var rettet imod. Men dem ville han ikke have forbudt.

Samme dag, hvor redaktør Hansen skældte Stauning huden fuld, bragte avisen et indlæg “Fra vor London-Redaktion” med titlen “Diktaturet vinder Terræn ogsaa i England”. Artiklen handlede om de engelske nazister, som blev bakket op af ejeren af *Daily Mail* lord Rothermere. Artiklen sluttede:

“For yderligere at understrege den definitive Omvendelse til de fascistiske Idéer, der er foregaaet i Northcliffe House, bringer ogsaa “Evening News” i Aften en ledende Artikel, hvori det siges, at den engelske Nation staar ved et Vendepunkt. Det gamle partipolitiske Systems Dage er talt, og de unge, modige Handlingens Mænd rykker frem under Fascismens Banner. Briten er, hedder det, langsom til at gøre Forandringer, men han er sikkert nok, naar Forandringen først er uundgaaelig, og derfor vender han sig i Dag til Fascismen.”

Lasse Egebjerg markerede sig med en trekant \triangle og skrev fx den 17. januar 1934:

“Gleichschaltung – Ensretning – er det tredje Riges store Maal. Alt skal

⁴⁶ □: Diktaturfrygt og politisk Overgreb, 13.1.34. Se ogsaa □: Den hovedløse Regering, 18.1.34.

indordnes under den ene, fælles Opgave at tjene Staten. Paa de allerfleste Omraader er det lykkedes Nazi-Regeringen at gennemføre dette og med forbavsende heldige Resultater.”⁴⁷

Og Egebjerg fandt sin plads ved siden af Hansen.

Den 21. januar 1934 startede Kaj Munk på en rejse til Ægypten og Palæstina. Han skrev rejsebrevne til *Jyllands-Posten*.⁴⁸ Avisen brugte serien til et annoncefremstød med opfordring til at abonnere på bladet. Rejsebrevne gav Munk anledning til at vende tilbage til temaer, som han tidligere havde markeret sig på. “Gennem Hitlers Tyskland” hed et brev⁴⁹ og han skrev:

“Men Enhed og Orden er der i Riget. Og tænk paa, hvad der var før Hitler kom til. Aah ja og ja vist. Der er Enhed og Orden. Og Koncentrationslejre. Og Folk i Landflygtighed. Og Afskedigelser og Arrestationer. Nu vel, sligt maa til. Det er dog altsammen bedre end Snigmord og Gadekampe som fast Institution og det evige golde, besmudsende Kævleri. Ja, det er bedre. Men ikke godt, ikke ganske godt i Betragtning af, at det er en Gud, der har taget Kommandoen”

Som man fornemmer det, er stilen lidt flimrende og sproget lagt tæt op af en indre dialog. Man kan ikke med sikkerhed sige, hvad Munk egentlig mener om Hitler. Og jødernes situation nævnes ikke. Munk er mere på det rene med sit forhold til Mussolini, som han oplever ved en tropperevy:

“Som støbt i eet med Hesten troner Diktatorens kraftige, brede Cæsarskikkelse midt i det jublende Folkehav, mens Kompagni efter Kompagni af den civile Hær, af Arméen og fra Flaaden i een uendelig Rækkefølge

⁴⁷ △: Den tyske Kirke staar splittet, 17.1.34.

⁴⁸ Kaj Munk: Saa pakker vi Kufferten, 21.1.34. Brevne blev til bogen *Vedersø – Jerusalem retur. Med Kaj Munk til Sønderjylland – Alperne – Italien – Ægypten og Det helige Land*, Kbh. 1934. Den blev en stor succes og kom i fire oplag.

⁴⁹ Kaj Munk: Gennem Hitlers Tyskland, 25.2.34.

marcherer ind og hilser ham med løftet Arm og Raabet: Leve Høvdin-
gen! Og han nikker, og han holder Tale, og Hæren staar stram, og Fol-
ket jubler: Duce, Duce, et sejrrikt og lykkeligt Raab, saadan som et Folk
hylder sig selv i den Person, der i sig har samlet alle dets bedste Egenska-
ber og ved at beherske Folket med dem lærer det at beherske sig selv.”⁵⁰

Mens Kaj Munk besøgte Jerusalem og Bethlehem forsikrede H. Han-
sen os om diktaturets nødvendighed endnu en gang.⁵¹ Og han var vred
over at Aksel Larsen ikke blev dømt for at have revet hagekorsflaget i
stykker og forhånet det. Det var fordi det endnu ikke var blevet det
tyske rigsflag, hed det i præmisserne. Hansen skrev:

“Den kommunistiske Folketingsmand *skulde* frifindes. Man kan slutte
ogsaa deraf, at Overretssagfører Wreschners Forsvar formede sig som et
voldsomt Angreb paa Hitlers Styre. Det var et oplagt Misbrug af Defen-
soratet.”⁵²

Bortset fra spørgsmålet om Sønderjylland var der tilslutning til Hitler
på *Jyllands-Posten*. Havde man indvendinger overfor jødeforfølgelserne,
så gav man ikke udtryk for det. Der blev skabt et nyt retorisk register,
når talen gjaldt Hitler eller Mussolini. Hør fx denne indledning til en
leder af Lasse Egebjerg med den sigende titel “En af de store har talt”:

“Diktaturets Tidsalder har givet os Begrebet “de store Taler”. Hvor det
før var Parlamentsbeslutninger eller Fyrsteord, der tildrog sig Opmærk-
somheden og fik Betydning for Forholdet mellem Staterne, er det nu de
store Enkeltmænds Ord. Man vidste, at Begivenhederne kunde ændre
Baggrunden for en Fyrstetale og for en parlamentarisk Dagsorden, men
naar Diktatorerne taler, er det paa en Nations Vegne og ud fra et Grund-
lag, som ikke ændres fra Dag til Dag, fordi Manden, der taler, udeluk-

⁵⁰ Kaj Munk: To Herskeres Hærskue, 25.3.34.

⁵¹ □: Ad Nakskov til, 11.2.34.

⁵² □: Nævninger og Ansvar, 18.2.34.

kende har vundet sin Position ved, at han utrætteligt har fulgt de Retningslinier, han een Gang har lagt sig og som peger langt in i Fremtiden, baade for ham selv og for det Folk, hvis Fører han er blevet. Derfor lytter Verden, naar en Hitler eller en Mussolini tager Ordet.

Sidst er det Mussolini, der har talt. Klart og skarpt har han trukket Linierne op for den Politik, han og Italien vil følge i indre Anliggender saa vel som i ydre. Brat skærer han igennem Vrøvlet, siger sin Mening om Problemerne, sætter Tingene paa Plads. Saa kan Verden indrette sig derefter – eller lade være, og tage Følgerne!”⁵³

Man fornemmer her, at retorikken så at sige trækker på en længsel efter diktatoren. At han er sig bevidst, at der er tale om en sammenhæng mellem retorik og psyke, kommenterer han selv, når han taler om sine modstandere:

“Under en kunstig Taage af Bravader og Skældsord søger den danske Marxisme at skjule den Panik, der har grebet den. Det længe hengemte, blodsprængte Ordforraad fra Bevægelsens revolutionære Barneaar i 70erne og 80erne er paany blevet taget frem og suppleres med nye Kli-chéer fra den kommunistiske Agitations Terminologi. Men i nøgtern Samtale paa Tomandshaand med Førerkastens Folk skinner Sandheden gennem Kamouflagen. Sidste Aar Tyskland, i Aar Østrig, næste Aar – ja, hvem ved? Det er Tanker, der hvirvler rundt i deres Hoveder.”⁵⁴

Efter ikke at have omtalt jødernes situation i seks måneder kom de pludselig op til overfladen igen ved udgangen af marts 1934. Den engelske journalist William Teeling “har undersøgt Arbejdsløshedsproblemer” i Tyskland. Om jøderne skrev han:

“Jøder mødte jeg alle Steder. Af Tysklands 600.000 Jøder er der højst udvandret 60.000. Mange Jøder er blevet haardt ramt, men ingen sulter,

⁵³ △: En af de store har talt, 21.3.34.

⁵⁴ △: Parti-Diktaturets nyeste Indsats, 22.3.34.

og de faar baade almindelig Understøttelse og Vinterhjælp. Værst er det at være Jøde i de smaa Byer. Men i det hele taget er Jøderne overalt blevet isoleret i det Land, de tidligere regnede for deres. For deres Børn er der kun den Mulighed at emigrere til Palæstina.”⁵⁵

Månedens efter begyndte en ny bølge af artikler om jøderne i Tyskland. Den 26. april dømte underretten i Frankfurt, at en jødisk mand ikke

**Det er overflødigt at gaa i Enkelt-
heder herom. Enhver, der læser A-
viser, vil være bekendt med, hvorledes
Socialdemokratiet, fra de største Ka-
noner ned til de mindste Profeter,
har deltaget i den marxistiske
Smudskampagne mod Hitler-Rege-
ringen. Regeringen har ikke alene
taalt, at dens Presse har væltet de
utroligste Skældsord af sig imod „en
os venskabeligt sindet fremmed
Stats ansvarlige Regering“ — er det
ikke saadan, det hedder i Diplomats-
sproget? — det er endog hændt, at
Regeringens Medlemmer selv har
deltaget i denne nye marxistiske
Sport, som bestaar i at bjæffe i sik-
ker Afstand ad den store, slemme
Ulv. Det er ikke mange Dage siden,
at man i en jydsk By kunde se Lan-
dets Undervisningsminister som Del-
tager i et Optog, hvis mest fremtræ-
dende Bestanddel, næst efter Mini-
steren maaake, var en taktløs Karri-
katur af den tyske Stats nationale
Symbol, Hagekorset.**

(19.5.34)

måtte gifte sig med en ikke-jø-
disk kvinde, som var gravid
med hans barn.⁵⁶ “Jødernes
Flugt fra Tyskland” hed en ar-
tikel om en kommission, som
arbejdede i England på at finde
et sted til de ulykkelige.⁵⁷ Vi
hører om “Ubarmhjertig For-
følgelse af Jøder i Teaterverden-
en”.⁵⁸ “Naziaktionen mod
Jøderne fortsættes” hedder det
den 22. maj og “Ingen Ret for
Jøder i Tyskland” den 3. juni.
Den 14. juni skriver avisen om
et nyt forslag om at forvise jø-
derne til Madagaskar. Det fort-
sætter til omkring december
1934. Men samtidig hører vi
om jødeforfølgelser i Letland,
Tyrkiet, Algeriet og Litauen.

⁵⁵ William Teeling: Indtryk fra det nye Tyskland, 31.3.34.

⁵⁶ Bastardens Moder skal straffes, 27.4.34.

⁵⁷ Jødernes Flugt fra Tyskland, 3.5.34.

⁵⁸ Nazisternes nye Jødekrig, 17.5.34.

På *Jyllands-Posten* førte denne ny bølge ikke til ændringer i de kendte holdninger. H. Hansen skrev en leder om dannelsen af det nye højreparti Det frie Folkeparti og sluttede:

“Man raaber op om Folkestyrets Velsignelser, men Vælgerne mærker ikke noget til dem. De mange nye Partidannelser er Udtryk for, at Vælgerne ikke vedblivende vil finde sig i en partipolitisk Sjakrepolitik, der ikke har andet Formaal end at opretholde et Partistyre, som for længst har spillet Fallit. Og den golde Partipolitik fører kun til, at den antiparlamentariske Bevægelse vokser sig endnu stærkere og en skønne Dag gør op med et System, der har vist sig blottet for Evne og Vilje til at løse Tidens Opgaver.”⁵⁹

Hans redaktionssekretær talte imod den “marxistiske Smudskampagne”:

“Enhver, der læser Aviser, vil være bekendt med, hvorledes Socialdemokratiet, fra de største Kanoner ned til de mindst Profeter, har deltaget i den marxistiske Smudskampagne mod Hitler-regeringen. Regeringen har ikke alene taalt, at dens Presse har væltet de utroligste Skældsord af sig imod “en os venskabeligt sindet fremmed Stats ansvarlige Regering” – er det ikke saadan det hedder i Diplomatsproget? – det er endog hændt, at Regeringens Medlemmer selv har deltaget i denne nye marxistiske Sport, som bestaar i at bjæffe i sikker Afstand af den store, slemme Ulv.”⁶⁰

Han fremhævede i øvrigt også:

“Hvad angaar Grænsespørgsmaalet, som Hr. Stauning specielt fremdrager, er der Grund til at bemærke, at ingen tysk Regering har givet saa klare og utvetydige Erklæringer om Grænsens Urørlighed og om Mindretallets Rettigheder som den nuværende.”

⁵⁹ □: Nyt politisk Parti og Folkestyret, 18.5.34.

⁶⁰ △: Forholdet til Naboen i Syd, 19.5.34.

I forbindelse med Hitlers opgør med Ernst Röhm i juli 1934 skriver både Hansen og Egebjerg hver sin leder, som siger god for Hitler.⁶¹ I sin leder afviser Hansen bebrejdelse mod Hitler for blodbadets størrelse. I stedet burde man bebrejde Hitler følgende:

“Hvorfor har han ikke for længe siden frgjort sig for Individder som Røhm? Det er jo ikke nogen Hemmelighed, at Røhm og andre Nazister led af sygelige Tilbøjeligheder. Hele Tyskland talte om det. Og naar Bevægelsen gik saa stærkt ind for Racens Renhed, kunde Hitler have rensset kraftigt ud netop paa dette Omraade i Stedet for at lade de syge Personer blive siddende i indflydelsesrige Stillinger.”

Den sygelige tilbøjelighed var homoseksualitet, og Hansen lader det stå hen i det uvisse hvad der skulle ske med sygelige, om ‘De lange kives Nat’ skulle have fundet sted tidligere. Derimod lader han det stå klart, at han tror på Hitlers forsikring om, at Röhm havde inddraget bolsjevistiske elementer i SA, og han skriver:

“Og overfor de hjemlige Godtfolk, der nu saa stærkt fremhæver Folkestyret paa det tyske Diktators Bekostning, er det værd at minde om, hvad der er gaaet forud for de sidste Ugers Begivenheder i Tyskland. Fra 1918 til 1933 havde det saakaldte Folkestyre frit Spillerum i Tyskland og opnaede kun at føre Landet længere og længere ud i Kaos. Paa det Tidspunkt, da Hitler fik Magten, var det i Virkeligheden kun et Spørgsmaal om Tid, hvornaar Tyskland var gledet ud i Bolshevismen. Med andre Ord: Havde Hitler ikke i Tide organiseret en Modstand mod de bolsheviserende Kræfter i Folket, vilde Tyskland og dermed Centraleuropa være lagt blot for Kommunismen. Efter at Folkestyret var endt i en ynkelig Fallit, havde Tyskland Valget mellem to Slags Diktatur, Hitlers eller Lenins, og det tyske Folk valgte det første og gjorde det ved en fuldkommen fri Afstemning.”

⁶¹ □: Udrensningen i Tyskland, 4.7.34 og △: Hitlers Forsvar for Udrensningen, 15.7.34.

I forbindelse med Hitlers tusindårsrige-tale på kongressen i Nürnberg skrev Egeberg en leder, hvor han prøvede at tage stilling til Tysklands nazistiske styre uden at binde sig for voldsomt. Han slog fast:

“Naar noget gammelt væltes over Ende, og noget nyt bygges op, maa det medføre Forstyrrelser i det daglige Liv, hvad enten der er Tale om et kolonihavehus eller en Nation.”⁶²

Og derfor er der sket ting

“som er faldet Udlandet for Brystet, navnlig fordi de færreste udenfor Tyskland har været i Stand til at forstaa Nødvendigheden. Der var f. Eks. Jødeforfølgelserne, som adskillige herhjemme ikke kan forstaa, fordi Hovedparten af vore egne Jøder lever iblandt os og selv føler sig som ligeberettigede Medlemmer af Familien Danmark, mens der i Tyskland – som Følge af den isolerede Stilling, Jøderne har haft anvist helt op til vore Dage – virkelig var et Skel mellem den jødiske og ikke-jødiske Befolkning og derfor ogsaa udviklede sig et Jøde-Regime i Storfinansens, Storhandelens og Kunstens Verden.”

Det er første gang *Jyllands-Posten* forsøger sig med en forklaring på jødeforfølgelserne i Tyskland. Og hvilken forklaring! Forskellen mellem Tyskland og Danmark er forskellen i ligeberettigelse. Fordi jøderne i Danmark er ligeberettigede har vi ikke noget Jøde-Regime i storfinansens og storhandlen i Danmark. Det er en ny indsigt hos redaktionen, som i 20'erne prægede præcis det modsatte, at vi havde et jødisk finansregime. Men bortset fra det, hvordan kan det så forklare antisemitismen hos nazisterne? I Tyskland havde jøderne faktisk udbredt frihed fra 1848-1933. Og selvom der fandtes antisemitisme, var den jo ikke noget som lignede det, vi så under Hitler. Og hvordan kan det være, at 'isolation' fører til, at de isolerede udvikler sig til et økonomisk regime? Det er kort sagt noget sludder, som skal forsøge at bortlede opmærk-

⁶² △: Sidste Revolution i 1000 Aar!, 8.9.34.

somheden fra nazismens program, at jøderne skal væk. Det er et politisk program, som er uadskilleligt fra Hitler og nazismen og en af de vigtigste forskelle mellem fascismen og nazismen. Men hos *Jyllands-Posten* bliver det til en skønhedsplet.

Egebjerg gør sig lystig over danske antinazister i regeringen taler for mindretallet på måske 20 % af den tyske befolkning:

“Hvor er det rørende at se den danske Regeringspresse taget sig omsorgsfuldt af dette 20 pCt.’s Mindretal, samtidig med at man herhjemme daglig ser et 49 pCt.’s Mindretal blive sjoflet af et 51 pCt.’s Flertal, som oven i Købet føler Grunden skride under sig!”

På samme måde prøvede han at sejle op imod dem, som sagde det havde kostet blod med den tyske revolution:

“Det har kostet Blod, baade under de Gadekampenes Aar, som gik forud for Nazi-Sejren, og under de Begivenheden, som fulgte – med dog intet i Sammenligning med de Hundredtusinder, der blev brutalt og skændigt myrdet under den kommunistiske Revolution i Rusland. Trods alt, hvad der er sket, kan Nazi-Omvæltningen gaa over i Historien som den revolution, der har kostet mindst Blod.”

Den nazistiske revolution var værd at kæmpe for, mente redaktionen på *Jyllands-Posten*. Ikke sådan at den kan overføres til Danmark.

“Lige saa ubestrideligt der er, at Hitler med sit Diktatur har reddet Tyskland fra rød Undergang, lige saa sikkert er det, at hans System ikke kan overføres direkte paa vort Land. Hitler har opnaaet saa store Resultater, fordi Tyskerne er opdraget til at lystre, men det samme kan jo ikke siges om Danskerne.”⁶³

⁶³ □: Ungdommen og Politik, 26.9.34.

Krigen mod den katolske Kirke er i fuld Gang, og Jødeforfølgelserne er blusset op. Nyt er det, at Kommunisten stadig er en saa betydende Faktor, at Berlins Politipræsident finder den Omtale værd, men de Folk har jo altid været Mestre i underjordisk Arbejde, og det er som bekendt svært at udrydde Rotter til Bunds.

(5.8.35)

Måske skulle man også føje til, at der var redaktionen magtpåliggende at tro på Hitlers fredsvilje:

“Saaledes har Hitler endnu en Gang forsikret Omverdenen om sin Vilje til Fred. Vi har tidligere fremhævet, at der efter vor Mening er al Grund til at betragte disse Forsikringer som ærligt mente [...]”⁶⁴

Et halvt år efter var man måske knapt så sikker:

“Og det skal indrømmes, at der er skabt noget nyt og stort i Tyskland, selv om det ikke altsammen er lige tiltalende og betryggende for Naboerne at betragte. Det kan ikke nægtes, at der er skabt Samling, hvor der før var Splid, og at der arbejdes, hvor der før var kolde Skorstene. Uadtil staa Tyskland som en Enhed, undergivet een Mands Vilje. Den Mand, der har skabt dette Værk og samlet sit Folk til een Organisme, forsømmer ingen Lejlighed til at fortælle Omverdenen, at han vil bruge den i Fredens Tjeneste, og at de formidable Rustninger, som han har gennemført, kun skal tjene til Forsvar, men alligevel er det urovækkende at se et Folk, der tidligere har vist udpræget krigeriske Egenskaber, igen staa samlet og organiseret med Krig for Øje, besjælet af en Selvtillid, der grænser til Selvovertvurdering.”⁶⁵

Der var tegn på modsætninger:

“Krigen mod den katolske Kirke er i fuld Gang, og Jødeforfølgelserne er

⁶⁴ △: Hitlers Vilje til Fred, 3.1.35.

⁶⁵ △: Under Overfladen i Tyskland, 5.8.35.

blusset op. Nyt er det, at Kommunisterne stadig er en saa betydende Faktor, at Berlins Politipræsident finder dem Omtale værd, men de Folk har jo altid været Mestre i underjordisk Arbejde, og det er som bekendt svært at udrydde Rotter til Bunds.”

Ja, det står der! Kommunist er rotter, som skal udryddes som rotter. Egebjerg har tydeligvis taget nazisternes måde at tale om jøderne til sig, blot anvender han den på kommunisterne.

Ugen efter skrev Egebjerg er ny leder, hvor han prøvede at få hold på sin analyse af jødernes situation i Tyskland. Udgangspunktet er, at Berlins politipræsident havde opregnet regimets fjender: Kommunist, jøder, katolikker og reaktionære. “Man undres ikke over at finde Jøderne paa denne Liste, men man kan med Rette forbavsnes over, at de endnu anses for at være nogen Fare for den nazistiske Stat, efter de i to Aar har været sat udenfor Samfundet i Tyskland.”⁶⁶ Analysen startede med de friere forhold jøderne har haft i Danmark. Han opsummerede:

“Man har ikke rigtig Indtrykket af, at de er meddelagtige i en international Sammensværgelse, som har til Formaal at underminere det danske Samfund, og naar den danske Nazismen har optaget Antisemitismen paa sit Program, har det derfor ikke Rod i danske Forhold, men skyldes kun ukritisk Efteraben af tyske Forbilleder. Man husker, at Glückstadt var Jøde, men glemmer af Plum var Arier!”

Hvad Egebjerg gør her, er at slette hele *Jyllands-Postens* fortid. Ikke én *han* har del i, men i høj grad én H. Hansen, chefredaktøren, havde lod og del i. Historien om den internationale sammensværgelse er jo en reference til *Zions Vises Protokoller*, som avisen gjorde rigtig meget for at promovere. Og han husker os på, at Landmandsbankens direktør Emil Glückstadt var jøde, mens Harald Plum ikke var det. Det var i høj grad Plums transaktioner, som fik Landmandsbanken til at gå konkurs, så måske skulle man ikke, som *Jyllands-Posten* havde gjort det, skele til at

⁶⁶ △: Nazisterne og de tyske Jøder, 16.8.1935.

Glückstadt var *jøde*, men se på, hvem der havde lavet konkret hvilke transaktioner.

I modsætning til de danske jøder har de tyske jøder haft andre vilkår:

“Der er Jøderne indtil for faa Aar siden blevet tvunget til at leve afsondret fra det øvrige Samfund. De har ikke haft nogen Chance for at blive Medborgere; de er blevet Traadt paa og har derved faaet Lejlighed til at udvikle den maaske mindre tiltalende, men saare menneskelige – og almenmenneskelige – Tendens til at bide fra sig overfor den, der træder. Jøderne har i disse Lande indtaget fremtrædende Stillinger indenfor Handelen, navnlig Pengehandelen; det er muligt, at deres Race har særlige Evner i denne Retning, men det maa ikke glemmes, at kirkelige Forordninger paa et meget tidligt Tidspunkt an viste dem saadanne Erhverv som eneste Levebrød. Det er rigtigt, at Jøder ofte indtog fremtrædende Stillinger indenfor de mest radikale politiske Retninger; men man maa huske, at de var fortrykte i Samfundet, og at det væsentligst var disse Partier, der aabnede Dørene for Proselytter, uanset om Race. Den Bitterhed, Jøderne med nogen Grund kunde føle overfor det øvrige Samfund, drev dem maaske endnu længere ud i Radikalisme, end de ellers vilde være gaet.”

Her er vi kommet et væsentligt skridt videre i forhold til Egebjergs sidste analyse. Han er på vej til at opgive den grundlæggende, væsentlige og biologiske forskel mellem jøder og ariere. Han opretholder stadigvæk racebegrebet (selvom jøderne ikke en gang indenfor det kunne betragtes som en race), men han underminerer det, ved at give forklaringer, som lige så godt kunne have vedrørt ikke-jøder. Man kan anfægte sammenhængen i hans forklaringer. Fx er det et stort spørgsmål om jøderne i bestemt form siger særlig meget. De jøder, som handlede med penge, er således ikke de samme som dem, gik ind i radikale partier. Hvilket rejser det spørgsmål: hvad lavede de jøder, som ikke handlede med penge? Hvortil man må svare, at der hele tiden i Tyskland altid har været et større lag af fattige jøder, som levede af håndværk og småhandel. De figurerer ikke i analysen.

Egebjerg slutter med at stille spørgsmålet: “Men hvorfor saa disse drabelige Kampskrig imod en forkuet og usselig Skare, hvis Antal er saa lille, at det næppe skimtes i det tyske Folkehav?” Og han besvarer det med “at der i Befolkningen er en ulmende Utilfredshed, og at man forsøger at stille den ved, som det saa ofte før er sket i Historien, at give Jøderne Skylden.”

Det er klart, at ingen endnu kunne vide, at den nazistiske jødepolitik ville ende med udryddelse. Derfor er Egebjergs konklusion en opsummering af en længere udvikling, som langsomt har sat sig igennem i avisens holdning til jøderne. Hvor *Jyllands-Posten* i 20erne havde et typisk antisemitisk udsyn og abonnerede på *Zions Visers Protokoller* og på ideen om, at jøderne var racemæssigt og biologisk noget helt andet end danskere og tyskere, så er vi her endt med en holdning, som betragter jøderne som syndebukke. Udover antisemitisme var avisen også som andre konservative kredse tilhængere af Mussolinis fascisme eller mere alment af *diktaturet* som en statsform, der kunne afvikle alle de politiske sygdomme, som parlamentarismen havde påført samfundet. Hertil hørte fremfor alt den militante politik overfor ‘marxismen’, dvs. venstrefløjen. Men hvor Socialdemokratiet blot skulle afvikles politisk, så skulle kommunisterne forbydes og ‘udryddes som rotter’.

En mand, som i en vis udstrækning delte synspunkt med avisen var Kaj Munk. Næsten samtidig med Egebjergs nye analyse kommenterede Munk Mussolinis erobring af Abessinien, datidens Etiopien. I en kommentar med titlen ‘Det Sete afhænger af Aviserne’ fortæller han:

“Naturligvis er vi alle ophidsede over den ukalkede Brutalitet, han lægger for Dagen i Abessinien-Spørgsmaalet. Alle vi, der har agtet ham saa højt, at vi næsten holdt af ham, føler i disse Dage et Stik i Hjertet eller to. Hoverende Demokrater henvender sig til mig og spørger, om jeg nu ikke godvilligt kan indse, at Diktatur fører ud i Ulykke.”⁶⁷

Først vil han imidlertid gerne fastslå: “Selvom il duce nu er ved at ind-

⁶⁷ Kaj Munk: Det Sete afhænger af Aviserne, 18.8.35.

vikle sig i en Skurkestreg, ophæver det jo ikke, at han har været Italiens Frelser i Nøden, Europa en Statsmand af Fortidsformat, vor Tids eneste geniale.” Men så viser det sig, at Mussolini slet ikke er en usselig imperialist. Hvorfor det? Jo, for i Abessinien eksisterede lovformeligt slaveri, og det Mussolini gjorde var at repræsentere civilisationen mod barbariet. Det afhænger kort sagt af synsvinklen. Selvom Munks pointe lade Mussolinis skyld svæve lidt i det dunkle, tvivler man dog ikke på, at Munk stadig var at tælle blandt hans deciderede fans. Sådan havde de det også på *Jyllands-Posten*, men redaktionen var nok mere til selve diktaturet end til den korporative stat. Den støtter Hitler, men melder klart ud, at nazismen ikke bare kan importeres til Danmark. I hvert fald kan jødeforfølgelserne det ikke.

Den 1. september 1935 vendte Munk tilbage til sagen. Det viser sig, skriver han, at Mussolini nu vil klage til Folkeforbundet “over Urtids-tilstandene i Abessinien og vedlægge et Album med Snapshots af Slavelivet.” Samtidig betegner han sin første artikel som den “tildels spøgefulde Artikel.” Den nye artikel er bygget op over en parallel mellem Mussolinis angreb på Abessinien og Hitlers angreb på jøderne. Hvad angår det første, mener Munk, “som Medlem af den hvide Race er man pisket til at være Solidarisk med den.” Han kommer med følgende interessante argumentation:

“Hvem vilde foretrække, at Amerikas Opdagere havde lettet høfligt paa Hatten med et: “Unskyld, hvis vi forstyrrede!” og trukket sig tilbage og overladt Verdensdelen til den røde Race, som ejede den, til fri Udførelse til denne Dag? [...] Hele Europas høje Levestandard staar paa de farvede Folks Nakke.[...]

Denne billige Forargelse! Naturligvis er det groft af Italien at falde ind med Trommen, just som Genève sidder og indøver en Aftensang af Ingemann ved sit Spinet. Hvorfor gør Mussolini det? Fordi han har et Ideal: Italien. Og den, der for Alvor har et Ideal, spørger kun om det og ikke andet. Han spørger ikke om Menneskeliv, han spørger end ikke om Retfærdighed. Er Retfærdighed da ikke ogsaa et Ideal? Det maa det jo være for Folkeforbundstilhængerne. Lad dem saa vise deres Tro, som

Mussolini viser sin! Lad dem sætte Livet ind for deres Retfærdighed, som Mussolini gør det for sit Italien.”⁶⁸

Om Hitlers angreb på jøderne skriver Munk:

“Der foregaar en anden, mindre paaagtet, men mindst lige saa paaagtel-sesværdig Uretfærdighed i Europa, nemlig Jødernes Behandling i Tysk-land. I Forhold til Abessinierne er Nazilands Jøder et afmægtigt Folk; de ved knap nok selv, de er Jøder, de har intet Medlemskab i Genève at henholde sig til, har ingen behændig Kejser, der kan kalde sig Dronnin-gen af Sabas Efterkommer [...]. De har kun sig selv. Og lad nu da være, de har spillet paa dette Instrument i Forfaldsperiodens Tyskland, saa det nye genopbyggede Rige følte, de maatte sættes paa Plads. Herimod var der næppe Grund til at protestere. Men naar denne Sætten paa Plads synes ingen Ende at faa og antager Former, som om det nürnbergske Museums Torturinstrumenter igen skal flyttes ud paa Gaden og tages i Brug, var det at ønske, at Alverdens kristne Lande vilde gøre et stort Forsøg paa at enes om blot eet: Med alle Midler at tilkendegive Tysk-land, at det maa regnes for staaende enten i Revolutionstilstand eller uden for Civilisationen, saa længe grove Krænkelser og raa Overfald tole-teres af Myndighederne. [...] Skal Førerens Kampraab om Blod-og-Jord hævdes til sine yderste Konsekvenser, saa forvis i Guds eller Hitlers Navn alle Ikke-Arier af Riget, og lad Riget vise sin Tro paa egen Styrke ved at give dem deres Penge med. Dette sejpgpineri er uudholdeligt ikke blot af Hensyn til de saakaldte Jøder, ogsaa for Hitlers Skyld, hans Idé, hans Folk, der lider mindst lige saa meget ved denne Selvnedværdigelse.”

Munk ender altså op med at godkende Mussolinis angreb på Abessi-nien, men ikke Hitlers på jøderne. Man skulle måske tilføje, at i spørgs-målet om Abessinien var *Jyllands-Posten* modstander af aktionen. De så i den et muligt budskab til “de farvede Folk” om at rejse sig mod “den hvide Mand”:

⁶⁸ Kaj Munk: To Diktaturstaters to Overgreb, 1.9.35.

“Italiens Aktion rummer en direkte Fare for den europæiske Civilisation derved, at den truer med at fremkalde en ødelæggende Stormagtskrig. Men selv om dette undgaas, selv om Konflikten isoleres til Italien-Abessinien, ligger der heri en indirekte og slet ikke mindre Fare for den hvide Race.”⁶⁹

(16.9.35)

Når det gjaldt Hitlers Tyskland så *Jyllands-Posten* det lidt på samme måde som Munk; avisen havde det ikke godt med de mange overgreb på jøder. I en leder forsøgte Egebjerg at rede trådene ud. Der var i den senere tid kommet klare tegn på “en dybtgaaende indre Strid i Nazi-Tyskland.” På den ene side har vi “en yderligtgaaende radikal-nazistisk Fløj” omkring Göbbels, Göring, Rosenberg, Schirach og Streicher: “de vil knægte alt og alle, der ikke bekender sig til den nazistiske Verdensanskuelse; de vil sætte det “nordisk-kristne” Hedenskab i Høj-sædet, kue den protestantiske og den katolske Kirke, udrydde de sidste Jøder og skabe et Tyskland, hvor der ikke findes andet end Nazisme.” Heroverfor har vi så den moderate fløj. “De har med Glæde hilst de nationale Rejsning, som Nazismen har hidført, og de er beredt til at gaa videre ad den Vej, men de vil ikke slaa i Stykker, før de er i Stand til at bygge op [...]” Mellem de to fløje står Hitler. “Han er jo ikke Diktator i Tyskland, saaledes som Mussolini er det i Italien, men er snarere at betragte som Opmand i en stadig Tovtrækning mellem de to Fløje.”⁷⁰

Man skal endnu engang ikke forstå en sådan udmelding ud fra resultatet, dvs. udryddelsen af Europas jøder. Men man må alligevel studse

⁶⁹ △: De farvede Folk rører paa sig, 21.8.35.

⁷⁰ △: Magt-Striden i Nazi-Tyskland, 9.9.35.

over det klare element af identifikation, der her er med Hitler. Han er stadig den svage set i forhold til Mussolini og med *Jyllands-Postens* øjne. Det ændrede sig i løbet af få år. Han ses som moderat i forhold til jøderne. Der fik verden noget andet at se. Man kan kort sagt læse lederen som avisens forsøg på at holde fast i sin tiltro til diktaturet som en forjættende løsning på samtidens problemer ved at konstruere Hitler som en mand, der er stedt mellem Skylla og Karybdis og som ikke helt går ind for nazismen inklusive dens jødehad.

Den 15. september 1935 annoncerede Hitler i en tale sin utilfredshed med den måde "Folkefæller", dvs. tyskere i Litauen blev behandlet. Samtidig annoncerede han en række nye lovforslag, bl.a. "Loven til Beskyttelse af det tyske Blod og den tyske Ære", en lov som fratog jøderne deres sidste rettigheder og som gjorde det strafbart for jøder at have "Kønsligt Samkvem uden for Ægteskab" med "Borgere af tysk eller beslægtet Blod". Dette tiltag blev ved en fantastisk trykfejl i *Jyllands-Posten* til "Rovforslag, som "ordner Jødeproblemet for Aarhundreder".⁷¹ I en senere leder så Egebjerg loven som endeligt deklarerede jøderne som "Hitlers Tribut til de mere radikale Kredse indenfor hans Parti."⁷²

Jødeforfølgelserne begynder at gøre ondt

Spørgsmålet om Hitlers og nazismens forhold til jøderne ville ikke dø, og avisen måtte i begyndelsen af 1936 endnu engang overveje sagen. Egebjerg skrev lige ud: "Det er svært at fatte Logikken i Tysklands Behandling af Jøderne, i hvert Fald hvis der fra tysk Side tilsigtes at vise nogen som helst Retfærdighed overfor dem."⁷³ Hvis Egebjerg skulle råde Tyskland, så skulle jøderne have lov til at rejse med deres penge

⁷¹ Hitler-Aktion mod Litauen. En kort, men fyndig Fører-Tale til den tyske Rigsdag. Rovforslag, som "ordner Jødeproblemet for Aarhundreder", 16.9.35.

⁷² △: Takt og Tone overfor Udlandet, 23.9.35.

⁷³ △: Tysland og dets 500,000 Jøder, 6.1.36.

“eventuelt paa den Betingelse, at rige og fattige Jøders jordiske Gods gik i en fælles Pulje, saaledes at der vilde være Mulighed for at skaffe dem Opholdstilladelse i Udlandet.” Dette indgreb mod den private ejendomsret skulle altså tjene det formål, at både de rige og de fattige jøder kunne komme ud af landet og ind i et andet. Logikken i dette forslag hænger således sammen:

“Naturligvis er det, juridisk set, en Privatsag, hvorledes Tyskland vil behandle dem, som det anser for at være Familiens sorte Faar. Men lidt mere Forstaaelse overfor Udlandets spagfærdige Henstillinger vilde dog sikkert i det lange Løb være til mest Gavn for Tyskland selv. [...] Ved en værdig og fornuftig Optræden i Jødespørgsmaalet kunde Tyskland opnaa ikke alene at slippe af med sine Jøder paa en pæn Maade, men ogsaa at bidrage væsentligt til den internationale Forstaaelse og dermed Lettelse af sine egne Vanskeligheder.”

Det var nu legitimt at fastslå, at Tyskland selv kunne bestemme, hvorledes man ville forholde sig til de tyske Jøder. Ikke mindst på baggrund af denne prognose: “men Resultatet maa i hvert Fald i Løbet af en Aarrække blive det, at Jøderne forvandles til et Pjalteproletariat, muligvis helt sultes ud af Tyskland eller ud af Tilværelsen.” Det var altså noget Tyskland selv kunne bestemme, som ikke betragtedes som noget, der måtte medføre sanktioner mod Tyskland. Det var legitimt at foreslå en praktisk løsning, som også tog højde for, at andre lande kun ville have de rige jøder og ikke de fattige. Det var et forslag, som var “til Lettelse af” Tysklands egne vanskeligheder. Det var ikke kun *Jyllands-Posten*, som foreslog at sende jøderne et andet sted hen. I 1937 kunne bladet meddele, at Polen havde haft en studiekommission i Madagaskar “med den franske Regerings Billigelse” for at “undersøge Mulighederne for jødiske Kolonisters Anbringelse der.”⁷⁴

Kort tid efter bragte *Jyllands-Posten* en historisk meddelelse, nemlig

⁷⁴ For mange Jøder i Polen og for faa Raastoffer, 8.12.37

En Advarsel mod dansk Jødehad.

—○—

Det paavises, at „Jødefaren“ er et litterært Falskneri.

—○—

RB. København, 9. Januar.

Professor Aage Bentzen, Biskop Hans Fugleang-Damgaard, Docent Flemming Hvidberg, Professor Johannes Pedersen og Professor Frederik Torm har anmodet Ritzsaus Bureau om Udsendelse af følgende:

Der udbredes for Tiden gennem det danske nationalsocialistiske Parti en Del Pjecer af antisemitisk Indhold. De Anklager, som deri rettes mod det jødiske Folk, er saa haarrejsende og meningsløse, at man med Rette kunde have set bort fra dem, hvis ikke Forfatterne af disse Pjecer havde støttet deres Beskyldninger paa en Mængde urigtige og misvisende Citater og ganske særligt paa det berøgtede Skrift „Jødefaren“. Dette Skrift er forlængst godtgjort at være et litterært Falskneri, og i Foraaret 1935 blev dette bekræftet af en Domstol i Schweiz efter en omhyggelig 2-aarig Undersøgelse af Omstændighederne ved Skriftets Tilblivelse. Det er allerede i sig selv forkasteligt at arbejde paa at vække Had i det danske Folk mod vore Medborgere af jødisk Afstamning, men det er ganske særligt utilstedeligt at anvende saadanne Midler, som let kan vildelede dem, der ikke ved bedre Besked. Vi vil tro og haabe, at den sunde Sans i det danske Folk vil vægre sig ved at tro paa saadanne grove litterære Falsknerier.

—○—

(10.136)

en opsummering af fem danske teologers bandbulle mod *Zions Viser Protokoller*.

Her påberåbte man sig den proces, som havde kørt ved en schweizisk domstol, og som påviste, at *Protokollerne* var “et litterært Falskneri”. Det hed her: “Der udbredes for Tiden gennem det danske nationalsocialistiske Parti en Del Pjecer af antisemitisk Indhold. De anklager, som heri rettes mod det jødiske Folk, er saa haarrejsende og meningsløse, at man med Rette kunde have set bort fra dem, hvis ikke Forfatterne af disse Pjecer havde støttet deres Beskyldninger paa en Mængde urigtige

og misvisende Citater og ganske særligt paa det berygtede Skrift "Jødefaren".⁷⁵ Senere skrev Egebjerg en artikel, som redegjorde for, hvordan teksten var opstået. Selvom han ikke havde tjek på alle detaljer, står det klart, at det er en forfalskning med det formål at oppiske jødehad.⁷⁶ Der stod blot ikke noget om, at disse beskyldninger oprindelig var blevet kolporteret *især* af *Jyllands-Posten*.

Som følge af den ændring i holdningen til Tysklands jødeforfølgelser hos *Jyllands-Posten*, dukkede en ny type artikler op, artikler som formidlede en *positiv* holdning til jøderne. Det gælder fx en artikel skrevet af mærket Sindbad, 'Jødernes Ghetto og gamle Skikke'. Artiklen var folkloristisk i sin tilgang. I modsætning til den antisemitiske propaganda, som fortalte om jødiske skikke (fx at slagte små ikke-jødiske drenge) for at gøre jøderne dyriske, så formidler folkloristikken skikke som udslag af forskellig historie hos forskellige folkeslag, som dog grundlæggende alle er mennesker. Sindbad fortæller i artiklen om gamle skikke hos jøderne i Polen, som var det danske folkedragter, han talte om. Og han kunne konkludere:

"Som jagede Dyr har Jøderne levet i deres Ghettoer op gennem Tiderne; man har tillagt dem de hæsligste Karakteregenskaber og Laster, og man har slagtet dem i blind, ophidset Fanatisme, mange Gange har de været Syndebukke, der skulde aflede Opmærksomheden fra uheldige Tilstande og Begivenheder i de højeste kristne Kredse, og samtidig tilfredsstillende Middelalderens primitive Lyst til Grusomhed og Blod.

Forfølgelserne har avlet Had mod de kristne "Gøj"er, og dette Had har givet sig Udslag i Snigløb mod de overmægtige Kristne ved talrige Lejligheder, men ingen kan formene et jaget Dyr, at de bider fra sig.

Hjælpsomhed, Sammenhold, Familiefølelse og Veneration for de gamles Visdom og Skikke var ogsaa fremtrædende Karakteregenskaber mel-

⁷⁵ En Advarsel mod dansk Jødehad. Det paavises, at "Jødefaren" er et litterært Falskneri, 10.1.36. *Jødefaren* var den danske titel på *Zions Vises Protokoller*, da den udkom i 1920.

⁷⁶ L.E.: Jødehadets Bibel er et Falskneri. Hvordan "Zions Vises Protokoller" er blevet til, 19.1.36.

lem Ghettoens Beboere, men de er næsten altid blevet glemt for Pogromernes fanatiske og stærkt overdrevne Beskyldninger mod det fredløse Folk, der bar sin Skæbne med orientalsk Taalmodighed.”⁷⁷

Sindbad fulgte artiklen op med en anden om jødernes skikke.⁷⁸

Selvom avisen ændrede syn på jødeforfølgelserne – og på jøderne – var holdningen til parlamentarismen den samme. Fra februar 1936 kom det til udtryk i en ny sammenhæng, nemlig i Spanien, hvor venstrepartiernes sejr førte til at Franco startede en borgerkrig. *Jyllands-Posten* var fra start til slut entydigt på Francos side. Efter valget opsummerede Egebjerg, hvad han mente om parlamentarismen:

“Spanien væltede Kongedømmet for at faa Parlamentarismen. Dermed troede de politiske Teoretikere, at Tusindaarsriget var inde. De marxistiske Praktikere saa lidt anderledes paa det; de har, saaledes som det er deres skik i alle Lande, benyttet Parlamentarismen som et af de Midler, der kunde give dem Magten i Hænde. Da det mislykkedes for dem i første Omgang, forsøgte de Oprør. Anden Gang opnaaede de med Generalstrejke-Truslen i Baghaanden et bedre Resultat. Nu har de Magten, og man kan regne med, at de vil misbruge den efter bedste Evne, saa det vil sikkert ikke vare længe, før det ulykkelige, misregerede spanske Folk hjemsesøges af nye politiske Uroligheder.”⁷⁹

Da borgerkrigen startede, ‘lovliggjorde’ avisen Francos oprør med, at det var den spanske valglov, som uretmæssigt havde favoriseret de marxistiske partier, og at Franco blot repræsenterede et flertal i befolkningen. Senere sendte avisen sin rejseekspert Hakon Mielche til Frankrig, hvor han interviewede Francos gesandt i Frankrig. Her kunne gesand-

⁷⁷ Sindbad: Jødernes Ghetto og gamle Skikke. Smaa Træk fra Middelalderens afsondrede Jødekvartaler, 15.1.36.

⁷⁸ Sindbad: Liv og Død i en jødisk Bydel. Gamle Dages Begravelsesskikke i Ghettoen, 5.2.36.

⁷⁹ Δ: Marxisterne fik Magten i Spanien, 19.2.36; se også Δ: Efter de Rødes Sejr i Spanien, 17.3.36.

ten forsikre læserne om, at de kæmpede for “Demokratiet, som bekæmper Anarkiet.” “Det hvide Spanien slaas for Civilisationens Sag”, hed artiklen meget sigende.⁸⁰ Fra Spanien kunne Mielche også skrive, at Franco kæmpede imod den internationale kommunisme og ikke var fascist.⁸¹

Det var også avisen meget om, at kategorisere modstand mod nazismen som ‘Nazistforskrækkelse’. Fx mente Egebjerg at det var dette forhold, som gjorde, at Frankrig ikke troede på Hitlers fredsvilje. I en leder fra marts 1936 kommenterede han et interview med Hitler i den franske avis *Paris midi*, hvor Hitler rakte hånden ud til forståelse med franskmændene. Han fremhævede, at efter Tyskland havde indgået en tiårig venskabstraktat med Polen, holdt de tyske aviser op med at skrive negativt om landet.

“Og det samme kan gennemføres nu overfor Frankrig.

Er det først sket, vil der være Haab om en fordomsfri Overvejelse af Sagerne i Frankrig. Ganske vist er Haabet kun lille, da de marxistiske og radikale Partier, som nu er ved Magten, har Nazistforskrækkelse paa Hjernen, og man har Erfaring for, at netop disse Partier har vanskeligt ved ikke at blande Partipolitik ind i selv de vigtigste Afgørelser. Man maa kun haabe, at den Utryghed, de som alle Franskmænd nærer overfor Tyskland, maa være stærkere end deres paniske Rædsel for det nazistiske System, saaledes at der kan banes Vej for en fornuftig Drøftelse af et tiltalende Tilbud.”⁸²

I Danmark så avisen især kulturradikalismen som repræsentant for denne forskrækkelse. Da Poul Henningsen og Otto Gelsted havde været på besøg på Haderslev Seminarium hed det om dem, at de

⁸⁰ Hakon Mielche: Det hvide Spanien slaas for Civilisationes Sag. En dygtig rød Propaganda har givet Europa et falsk Billede af, hvad der foregaar i Spanien, 23.10.37.

⁸¹ Hakon Mielche: Franco er ikke Fascist, men han er Spanier. Han kæmper for Spanien imod den internationale Kommunisme, 19.11.37.

⁸² △: En udstrakt Haand fra Hitler, 3.3.36.

“ved denne Lejlighed optraadte som Udsendinge fra Organisationen “Frisindet Kulturkamp”, der er et af Centrene for den danske Nazistfor-skækkelse.”⁸³

Da Hitler på partikongressen i Nürnberg i 1936 kridtede banen op til en ny krig udråbte han kommunismens som civilisationens fjende nr. 1:

“Den har forladt den revolutionære Metode, som ikke gav tilstrækkelige Fremskridt, og er i Stedet slaet ind paa at anvende Demokratiet som Genvej – Demokratiet, der efter Hitlers Mening er den aandelige Forudsætning for Anarkiet. [...] At Hitler og hans Nazister tildeler Jøderne en Hovedrolle i dette Drama, er en ganske underordnet Ting. Hovedsagen er, at han ved at sætte Sagen paa Spidsen henleder den civiliserede Verdens Opmærksomhed paa den Fare, som truer gennem Kommunisternes Folkefronts-Taktik.

Og paa dette Punkt har han Ret.”⁸⁴

Den norske nobelpriskomite tildelte i november 1936 Carl von Ossietzky fredsprisen. Det gjorde Hitler rasende:

“I Tyskland betragter man Nobel-Komiteéns Afgørelse som intet mindre end en bevidst Udfordring, en tilsigtet Uforskammethed mod den tyske Regering og mod Nazismen. Og en nøgtern Overvejelse af de Omstændigheder, der knytter sig til Valget af von Ossietzky, kan ikke føre til andet Resultat, end at Tyskerne har Ret.”

Egebjerg, som ved meget lidt om Ossietzky, skrev i sin leder:

“Hvad man ved om denne Mand, er, at han i Aarene efter Krigen var Redaktør af et af de saakaldte “frisindede” og “moderne” Tidsskrifter, “Die Weltbühne”, der saa sin Hovedopgave i at rive ned paa alle natio-

⁸³ △: Den røde Gift indpodes draabevis, 9.3.36.

⁸⁴ △: Hitler og Kampen mod Moskva, 11.9.36.

nale Traditioner og folkelige Værdier. Det hævdes, at han ikke var Kommunist, og naturligvis er det rigtigt, at han ikke direkte var tilsluttet Partiet fra Moskva. Men han var en af disse “liberale” Skribenter, der paa kulturelle Omraader udfører Murbrækkearbejde for Bolshevismen og derfor maa slaas i Hartkorn med de andre Salonkommunister.”⁸⁵

Lederen er nærmest skrevet af efter noget som kan have stået i *Völkischer Beobachter* og det gælder ogsaa den hysteri, som lægges for dagen:

“Kulminationen af den forlorne Ossietzky-Agitation er naaet ved, at det marxistiske Flertal i det norske Stortings Nobel-Komité har ladet Komitéen gaa Kommunismens Ærinde. Det er en bevidst Udæskning af Tyskland, og det kan ikke opfattes som andet.”

Kaj Munks holdning til jøderne har jeg været inde på i forbindelse med hans kommentarer i 1935. I forbindelse med en anmeldelse af Gustav Frenssens bog *Min Hjemstavnsstro*, vendte Munk sig mod forfatterens nazisme og skrev:

“Lad mig for ikke at misforstaas bekende følgende: Ingen Dansk kan ære Hitlers Daad mere end jeg. Grænseløst beundrer jeg, at det har været en Mand muligt midt i Parlamentarismens Dirt-track, i Fortvivlelsens Dal efter Nederlaget at faa Vognen kørt op ad Bjerget igen. Et knust Folk, et Folk paa Vej til Selvførtæren og Raadnen, har han enet og helet, har han frigjort og skænket Troen paa sig selv. At han har maattet bruge Midler, der kan kritiseres af Smaafolk, som aldrig selv har prøvet at have Fingrene i Klemme, var en Nødvendighed. At Jøder (jeg siger ikke Jøderne) havde tilsmudsket sig en Rolle i Tyskland under Opløsningen, der gør det vanskeligt for udenforstaaende at snakke med i, hvad der sker dem nu, er tænkeligt, de kan i Emsighed for at plyndre Grenen have bøjet den saa dybt, at den maatte svirpe dem stygt i Ansigtet, naar den engang slog tilbage. Og vi ved jo ogsaa nok, at naar man driver Jagt paa Aber i

⁸⁵ △: En Udæskning af Tyskland, 26.11.36.

Junglen, fordi de raserer Plantagerne, skyder man ned for Fode af dem, enten de har været med til Rasingen eller ej.

Jo, men her er ikke Tale om Aber. Og at hele Jødefolket er en Samling umenneskeligt Udskud, uden Undtagelser eller med saa faa Undtagelser, at disse blot bekræfter Reglen, bilder man ikke Menneskeheden ind. Det er godt nok, at Tyskland har faaet gengivet Troen paa sig selv. Maaske Tyskerne var sunket saa dybt i Selvforkastelse, at det var nødvendigt at bøje Stokken saa meget til den anden Side, at man maatte sige dem, at egentlig var de alle en Slags Overmennesker. Men denne Lære skulde nødvendig gaa ind i Folkets Blod og blive siddende der; [...].”⁸⁶

Det var måske en variation over hans argumentation året før, men den står nok så skarpt og fastholder, at han jo er en lidenskabelig støtte for Hitler, men melder lidenskabeligt fra, når det gælder jødeforfølgelser.

Mellemspil: Jazz og negre

Jeg har tidligere givet et eksempel på *Jyllands-Postens* racisme i forbindelse med Josephine Bakers besøg i København. Også i 30erne kom den til udtryk især i forbindelse med jazz. I en voldsom kommentar “Om Musik og – Jazz” skrev P.W.:

“Naar en Maler, selv en af de mest “moderne”, arbejder paa et Billede, underordner han sine Farver en Idé, en Hensigt, et Formaal, han vil udtrykke. Han smører ikke en hvid Streg, en blaa Streg, en rød Streg ved Siden af hinanden og nøjes med denne allerprimitiveste Virkning af Farveklangene, der er identisk med den laveststaaende Vildes Krigsbemaling. Men det er netop saadan, en vaskeægte Jazzkomponist bærer sig ad. Han indskrænker sig til den raa Vare, til den enkleste Besmøring.

Han vil ikke udtrykke noget, han vil kun eet, den primitiveste, mest usammensatte af alle Virkninger, *Rytmen!*”⁸⁷

⁸⁶ Kaj Munk: Det kristenfejdske Tyskland, 29.11.36.

⁸⁷ P.W.: Om Musik og – Jazz, 3.12.36.

I juli 1937 havde avisen på forsiden noget, som blot året før var sjældent, nemlig et foto. Faktisk hele to fotos under overskriften: “Direkte Import fra Urskoven”. På det ene billede så man en sort mand stående i front og bag ham en sort kvinde med en tamburin og bag hende en mand med et horn. Det andet billede forestillede to aber, hvor den ene spillede på tromme, mens den anden spillede violin. Teksten til de to billeder lød:

“Hver Gang Biskop Grace træder ind til sin forsamlede Neger-Menighed i U.S.A., intonerer et Orkester øresønderrivende Jazzmelodier, som lidt efter lidt faar hele Menigheden til at svinge, rokke og vride sig i hysterisk Ekstase, indtil Sveden hagler over Negermenighedens sorte Pander og skrigende, kulørte Silkebluser. Paa den Maade opnaar Biskoppen, hvad han kalder “den rette Sangbund” for sin Prædiken. Han paastaar, at Sekten er af religiøs Natur. Samtidig bringer vi et Billede fra Londons zoologiske Have. Det er det, De ser nederst tilhøjre.”⁸⁸

Denne sammenkædning af sorte, urskoven og jazz hører vel til en form for racisme, som allerede på dette tidspunkt var sjældent i danske aviser. Det var imidlertid ikke kun sorte-urskov-jazz, som hørte sammen. Det var også sorte-krop-vildskab. I en kommentar af Søren Jyde, dvs. Hakon Mielche, skrev han om “Straffeloven og Negerdanserinden”:

“Man er kommet i den kedelige situation, at et af Vesterbros Forlystelseslokaler har engageret en Negerdanserinde, hvis Navn ingen danseinteresserede mindes at have hørt før, men som ikke desto mindre i Programmet hævdes at høre til de store, funklende Fiksstjerner paa Kunstens Himmel – en ny Josefine Baker – et Vidunder. [...] det er uheldigvis lykkedes smarte Impresarier og hensynsløse Reklamefolk at slaa den sort-smudsede Dame op til at være en Sensation – mindre i Kraft af hendes Dans end som Følge af den dristighed, hvormed hun fremstiller den inderste Urskovs kannibalske Driftsliv i fuldt Projektørlys paa et Parket-

⁸⁸ Direkte Import fra Urskoven, 28.7.37.

Direkte Import fra Urskoven.

Hver Gang Bishop Grace træder ind til sin forsamlede Neger-Menighed i U. S. A., intonerer at Orkester arrangerende Jazzmelodier, som lidt efter lidt får hele Menigheden til at svinge, rokke og vride sig i hysterisk Ekstase, indtil Stolen bagler over Negermenighedens sorte Pander og skrigende, kulørte Silkebluser. På den Maade opnåer Biskoppen, hvad han kalder „den rette Sangbund“ for sin Prædiken. Han påstår, at Sækten er af selvtags Natur. Smædtelig brækker vi at Billinde fra Londons zoologiske Have. Det er det, De ser nedenfor tilhøjre.

(28.7.37)

gulv. [...] Man har gentagne Gange givet den grumsede Pige Advarsler og henstillet at dæmpe sine Gebærder bare en Smule, men hun har brudt sig fejl om alle spagfærdige Henstillinger og overskredet Grænsen for offentlig Optræden og Krænkelsen af selv den mest haardhudede Blufærdighed næste Aften.”⁸⁹

Vejen til Krystalnatten

I december 1937 gjorde Egebjerg status over Folkeforbundets status. Det var enkelt: “Dermed er Folkeforbundets Fallit definitivt fastslaaet.” Anledningen var Italiens udmeldelse. “Folkeforbundet gik i sin Grav, fordi det var gennemsyret af parlamentarisk Evneløshed”. Nu var det diktatorlandene som havde udspillet.⁹⁰ I begyndelsen af 1938 skrev han en leder om “Roosevelts Tro paa Demokratiet”, og han gjorde op med denne tro:

“I hvert Fald glemmer han, at der er Forskel paa Demokrati. Saaledes som det har udformet sig i de fleste demokratiske Lande i Europa, er det ensbetydende med Mangel paa Handlekraft, fordi Systemet frastager den enkelte Mand Ansvar og lægger det over paa det ubestemmelige Fler-tal. Skal der træffes en afgørende Beslutning, bliver Spørgsmaalet først endevendt i Konferencer og Ministerraad, og derefter behandles det vidt og bredt i Parlamentsmøder og Pressediskussion. Og mens Demokra-terne snakker, handler Diktaturstaterne, saaledes at Verden staar overfor en fuldbyrdet Kendsgerning, som ikke kan omstyrtes med ny Snak og ny Ubeslutsomhed.”⁹¹

I januar 1938 var en af de ting, som optog pressen, at kong Carol af Rumænien ikke havde givet regeringsmagten til den fascistiske Jern-

⁸⁹ Søren Jyde: Straffeloven og Negerdanserinden, 25.9.37.

⁹⁰ △: Diktatur-Landene har udspillet, 14.12.37.

⁹¹ △: Roosevelts Tro paa Demokratiet, 6.1.38.

garde (i form af det legale parti ‘Alt for Rumænien’), men derimod professor Goga. Goga havde spillet ud med stærke indgreb overfor jøderne. Egebjerg skrev om Goga:

“Han har lært meget af Nazisme og Fascisme, men han vil ikke indføre rent Diktatur. Naar han i sine Bestræbelser for at rense den rumænske Nation bl.a. gaar saa haardt frem mod Jøderne, maa det ses i Belysning af, at Rumænien har mellem 1 og 1½ Mill. Jøder, som har indtaget en fuldkommen dominerende Stilling i Handel, Pengevæsen og kulturelt Liv, og derfor i endnu større Grad end det var Tilfældet i Weimar-Tyskland, repræsenterer en Fare for et nationalt Samfundsliv.

Det, der er mest interessant i Gogas Reformarbejde, er den Kendsgerning, at han har indset Demokratiets Svaghed under de nuværende Forhold. Han vil føre det parlamentariske System videre [...], men i en stærkt modereret Form, saaledes at Regeringen faar noget af den Handlekraft, som andre parlamentariske Regeringer mangler, men han vil gøre det uden at gaa til diktatorisk prægede Yderligheder.”⁹²

Man mærker sig, at Egebjerg i sin iver efter at fremstille den rumænske trekvartdiktator i et forsonende lys, fuldstændig glider tilbage til *Jyllands-Postens* tidligste forklaring på (og godkendelse af) den tyske antisemitisme, nemlig jødernes dominerende rolle i forretningslivet. Nu blot overført på Rumænien.

Da hrs. C. L. David på aktieselskabet Vølunds generalforsamling foreslog og fik vedtaget en reorganiseringsplan, som gjorde staten til hovedaktionær, skrev H. Hansen en harmdirrende leder om “Hr. Davids Bidrag til Socialisering”. Han undgik at gøre opmærksom på hr. Davids jødiske afstamning, men det var kun lige netop:

“Hr. Davids Bidrag til Socialiseringen giver Anledning til at raabe et kraftigt Varsko. I den sidste Likvidationsperiode, omkring Landmands-

⁹² △: Finder Goga den gyldne Middelvej? 8.1.38.

bankens Sammenbrud, viste det sig, at det var de saakaldte fine Navne, der havde ført an i Dansen om Guldkalven og svigtet de Interesser, de var sat til at varetage.”⁹³

Man kan næppe uden at bruge ordet ‘race’ eller ‘jøde’ komme tættere på, hvordan Hansen dengang i 20erne skrev om den slags forhold.

Den 11. marts 1938 marcherede tyske tropper ind i Østrig. Selvom Kaj Munk næppe kan have nået at reagere på det, da han den 13. marts havde en kronik i *Jyllands-Posten* som modstillede demokrati og diktatur, kunne man læse den sådan. Han tog udgangspunkt i, at Chamberlain havde sagt: “Demokratiet har Raad til at fejle”. Det havde diktaturet ikke:

“Du har ikke Raad til eet eneste Tab! Baade Hitler og Mussolini har vidst det og har vist, at de vidste det. Lad det saa kvalme for os Danske at høre Hitler rulle hele Selvroslisten ud ved Kæmpedemonstrationerne! Og lad os ogsaa skynde os at sige, at *alle* Miraklerne under det nazistiske Styre i Tyskland er ikke fuldbyrdet af Nazismen; meget maa skrives paa Tidens Regning; det er jo Opgangstid over hele Verden, teknisk Triumftid; [...]. Men selv dette medgivet er det umuligt andet end at prise det hitlerske Styre for Klogskab over Klogskab, Sejr efter Sejr. Indtil i Dag gælder det samme for Triumfatoren i Italien.”⁹⁴

Jyllands-Posten skrev hele to ledere om Østrig-sagen. Den 13. marts slog Egebjerg fast:

“Hitler har gjort sig skyldig i Indblanding i et andet Lands indre Forhold. Men dette Land var et tysk Land, og han havde af Schussniggs Adfærd Lov til at formode, at et Flertal af Befolkningen ønskede hans Indblanding.

Dette sætter Begivenhederne i Østrig i en Klasse for sig selv. Det, der

⁹³ □: Hr. Davids Bidrag til Socialisering, 20.1.38.

⁹⁴ Kaj Munk: “Demokratiet har Raad til at fejle”, 13.3.38.

Torsdag den 17. Marts 1938 JYLLAN

Berlins Hyldest til Østrigs Befrier.

Halvanden Mill. Berlinere gav Føreren en begejstret Modtagelse.

„Daily Telegraph“. — Eneret „Jyllandsposten“.

* Berlin, Onsdag

UNDER KLOKKERINGNING fra de evangeliske Kirker ankom Hitler i Eftermiddags til Tempelhofer Flyveplads, hvor der var rejst 200 gigantiske Flagmaster ved Indkørslen, mens mange Hundrede Laurbærtræer var opstillet langs Ruten til Righancelliet.

<p>Dr. Gobbels og hans Medhjælpere havde arrangeret et romerak Triumf- indtog for Hitler ved hans Hjem-</p>	<p>Hitler ledsagedes i sin Flyvemaskine af sin Stedfortræder, Rudolf Hess, Udenrigsminister von Ribbentrop,</p>
---	---

talte Generalfeltmarskal Göring o Dr. Gobbels de officielle Velkomst ord til Hitler.

— Vore Brødre er befriet, og det lkk med Magt! raabte Göring.

Dr. Gobbels sangde:

— De Glædestærer, som det østrigsk Folk græd, er blevet nationale Glædestærer. Nu har De bragt Deres Hjer tilbage til Riget.

Hitler sprang op ad Trapperne!

Staaende i sin Bil kørte Hitler lang samt ad Processionsruten. Da ha naaede Hjørnet af Leipzigerstrasse, hvo Luftfartsministeriet er beliggende, ste han ud af sin Vogn og gik sammen me

(17.3.38)

er sket, er ikke det samme, som hvis Tyskland havde anvendt tilsvarende Fremgangsmaader overfor et hvilket som helst andet Land [...].”⁹⁵

Og den 16. marts skrev han: “Men dermed er det ogsaa sagt, at Østrig er i en Klasse for sig. En tilsvarende tysk Aktion overfor Czekoslovakiet vilde krænke alle juridiske og moralske Grundsætninger – og den vilde tænde Europa i Brand.”⁹⁶

Den 14. marts skrev H. Hansen om “Flertalsdiktatur og Demokrati”: “En Gang var Demokrati det eneste politisk saliggørende.” Og som retorikken næsten kræver, starter næste afsnit: “Siden da har Tiderne forandret sig.” Han fremfører, at det kun en England og Frankrig, som er egentlig demokratiske.

⁹⁵ △: Efter Hitlers Kup i Østrig, 13.3.38.

⁹⁶ △: Situationen efter Kuppet i Østrig, 15.3.38.

Forladt Østrig som subsistensløs og vendt tilbage som Stortysklands Hersker.

Eventyret om den ukendte Soldat Hitler, der nu for første Gang i 25 Aar har set sit Barndoms og Ungdoms Land.

NATURLIGVIS ved vi en Del om den Mand, hvis Navn i Dag er paa hele Verdens Læber: Adolf Hitler. Hans Genopbygning af det nye tyske Rige har givet ham mere end rig Le-

...som ung Skomagerhaandværker i Wien, men det lykkedes ham som den første i Slægten at faa en lille Embedsmandsstilling. Han blev ansat som Toldbetjent i Braunau, og omtrent samtidig tog han Navneforandring til Hitler.

Krigstilstand mellem Fader og Søn, men Forholdet til Moderen vedblev at være meget hjerteligt. Hun blev Enke, da Hitler var 14 Aar. Endnu et Par Aar gik han i Realskolen, men nogen Eksamen fik han ikke. Det sidste Vidnesbyrd fra Skolen viser, at Frihaandstegning var hans bedste Fag.

Ene i Verden, da han var 19 Aar.

(17.3.38)

“Sovjet-Rusland, Italien og Tyskland er rene Diktaturer, Japan og de Forenede Stater er paa forskellige Overgangsstadier, hvor Demokratiets og Parlamentarismens ydre Former endnu til en vis grad overholdes, men hvor den virkelige Magt ligger i Hænderne enten paa en lille Førerklike eller en Præsident med næsten enevældige Beføjelser.”

Han mener, at tiden er løbet fra demokratiet, fordi det ikke er i stand til at handle, når udviklingen bevæger sig så hurtigt. Og i Danmark ser man flere eksempler på, at ministrene handler uden at have en vedtagelse bag sig. Eller blot som et flertalsdiktatur.⁹⁷ Sigende for bladets holdning var overskrifter som “Berlins Hyldest til Østrigs Befrier” (17.3.38) eller “Forladt Østrig som subsistensløs og vendt tilbage som Stortysklands Hersker” (samme).

Hen over foråret kom det til den ene stramning efter den anden overfor jøderne i Østrig og Tyskland. Regimet ønskede at fordrive så mange som muligt. Og i juli måned fandt H. Hansen en anledning til at præcisere sin holdning. Anledningen var at *Social-Demokraten* havde skrevet om et møde, som generalauditør Pürschel, præsten Anders Malling,

⁹⁷ □: Flertalsdiktatur eller Demokrati, 14.3.38.

Arne Sørensen m.fl. havde holdt for at danne en liga “hvis Formaal er Indførelse af en art Diktatur”. Her skrev Hansen:

“Den socialistiske Frygt for Diktaturet er forstaaelig. For selv Hr. Stauning er klar over, at naar Folkestyret er blevet kasseret i saa mange Lande, skyldes det først og fremmest, at det har været ude af Stand til at løse en Krisetids Opgaver. Vælgerne har efterhaanden følt en saadan Lede ved det udelige partipolitiske Styre, at de er gaaet med til hvad som helst, blot det var noget nyt. Tyskland er et typisk Eksempel. Hitler skaffede sig efterhaanden et Flertal blandt Vælgerne. Det betød ikke, at Flertallet var blevet Nationalsocialister af Overbevisning. Men Millioner af Tyskere saa i Hitler en ærlig Mand, der vilde og kunde gøre Ende paa det Kaos, som det partipolitiske Styre havde skabt. Et Vælgerflertal ønskede at give ham en fair Chanc for at handle, hvor de andre snakke-
kede.”⁹⁸

I august fratog de tyske myndigheder jødiske læger ret til at praktisere. Samtidig var Mussolini i gang med at indføre tyske tilstande i Italien for så vidt angik jøderne. Det førte til en ny leder fra Egebjerg i hans fortsatte analyse af jødeproblemet. Han rejste spørgsmålet “Hvem skal sørge for Flygtningene?”:

“Problemets Kerne er Jødespørgsmaalet i Tyskland. Og i denne Forbindelse maa man erindre, at Tyskland virkelig havde et Jødespørgsmaal, da Hitler kom til Magten. Fra gammel Tid har der levet mange Jøder i Tyskland, og deres Tal blev forøget under og efter Verdenskrigen, da Flygtningene strømmede til fra Østeuropa. Det var ikke Israels bedste Børn, der ved denne Lejlighed slog sig ned i Tyskland, tværtimod kan man sige, at det navnlig var Folk blandt disse “Østjøder”, der gav Antisemitismen Vind i Sejlene i Tyskland.

De tyske Jøder erobrede en altdominerende Stilling i Weimar-Tyskland. I Højfinansens, i Stor-Forretningslivet, indenfor Teater, Film og Lit-

⁹⁸ □: Socialistisk Frygt for Diktatur, 19.7.38.

teratur, blandt Læger og Sagførere var den jødiske Race repræsenteret ganske uforholdsmæssigt stærkt, og derved skabtes Baggrunden for det Jødehad, der slog ud i lys Lue, da Nationalsocialismen vandt Magten, bl.a. ved at udnytte de antisemitiske Følelser i den tyske Mellemlasse. Der er adskillige Træk i den tyske Jødelovgivning, som vanskeligt kan forsvares udfra almindelige humane Synspunkter, men man maa ikke overse, at der ogsaa i det tyske Jødespørgsmaal fandtes Træk, som giver en psykologisk Forklaring paa Forholdsreglerne.”⁹⁹

Dette er et klart tilbageskridt i Egebjergs analyse. I sin iver efter at undskylde tyskerne og nazismen opfinder han et problem med *østjøder*. Faktisk udviste Tyskland ved første verdenskrigs begyndelse i august 1914 alle borgere med russisk statsborgerskab. I perioden efter krigen var det meget vanskeligt for jøder at få statsborgerskab i Tyskland. Set ud fra Tysklands situation var det ikke østjøderne, som var overrepræsenteret i højfinansien eller i kulturen. Det var ‘tyske statsborgere af jødisk tro’, som de selv udtrykte det. De havde lige så megen *ret* til at bo i Tyskland som andre tyskere. Men det er præcis denne præmis Egebjerg ikke godkender. De er ikke rigtige tyskere, de tilhører en anden race. Det er ordet ‘race’, som klinger af biologi, som er den knage, han hænger sin analyse på. Men jøderne var ikke nogen race. Det korte af det lange er, at Egebjerg ønskede at godkende Tysklands ret til at skaffe sig af med sine jøder. Det ville svare til, at Danmark ønskede at skaffe sig af med alle sine tyskere, et krav, som ville have rejst et ramaskrig den gang.

Det afgørende problem er ikke, skriver Egebjerg, om tyskerne har lov til at skille sig af med sine jøder, det er at man herved tvinger andre lande til at betale for løsningen af Tysklands problemer. Derfor foreslår han, at Tyskland (og de andre lande folk flygter fra) skal betale for sine flygtninge.

Den 2. september kunne avisen meddele, at Mussolini havde annulleret statsborgerskaber givet til jøder efter 1.1.1919. Man regnede med

⁹⁹ △: Hvem skal sørge for Flygtningene, 10.8.38.

Italiens Jøder fra Asken i Ilden!

**Mange af dem har ikke anden Udvej
end at rejse til Tyskland.**

Fra vor Korrespondent.

<p>* Berlin, Søndag.</p> <p>ITALIENS overraskende energiske Fremfærd mod Jøderne i Italien har Berlin vakt den største Tilfredshed om Bekræftelse paa Berlin—Rom—Italiens fælles Livsanskuelse; men midt den tyske Glæde viser de italienske</p>	<p>antageligt er væsentlig flere. Det maa antages, at de Jøder i Italien, som endnu er i Besiddelse af tysk Pas, vender tilbage til Tyskland, men sandsynligvis uden deres Formuer, idet der bestaar strenge Valutarestriktioner i Italien. Imidlertid maa der ogsaa blandt de pas-</p>
---	---

(5.9.38)

at det var mellem 20. og 40.000 mennesker, det handlede om. I begyndelsen af september spidsede den politiske situation til.

Tjekkerne blev presset med hensyn til sudetertyskernes situation. Tyskland ønskede at få suverænitet over sudetertyskernes område. Samtidig gik Göring ud med meddelelsen: "Tyskland igen militært uovervindeligt".¹⁰⁰ Chamberlain tog til Bergshof, Hitlers landsted, for at forhandle. Den 22. september kunne avisen skrive over hele forsiden: "Prag kapitulerede i Aftes." *Jyllands-Posten* var ikke begejstrede for resultatet.¹⁰¹ Men H. Hansen havde lige en kommentar:

¹⁰⁰ 11.9.38.

¹⁰¹ △: Stormagts-Løfter og Papirlapper, 22.9.38.

Egebjerg mente, at det gav "Muligheder for en varig Fred".¹⁰³ Herefter kunne Det fascistiske Storråd i Italien give Mussolini grønt lys til hans jødepolitik.¹⁰⁴ Den 15.10 rapporterede avisen at en rabbiner og adskillige andre jøder var blevet såret under en demonstration i Wien. Demonstrationen drog gennem gaderne "og knuste Ruderne i Jødernes Huse, ligesom de gennempregede alle Jøder, som de mødte."¹⁰⁵ Dagen efter kom forbuddet mod, at jødiske jurister kunne praktisere som sagførere.

Men skulle man skrive om alle disse ting? *Jyllands-Posten* præciserede sin holdning, da Stauning i en tale i Horsens "alvorligt henstillede til den [pressen] at benytte en behersket Tone i sin Omtale af de udenrigspolitiske Begivenheder".¹⁰⁶ "Vi formoder, at han navnlig har tænkt paa den øresønderrivende Injurie-Kampagne, som det kommunistiske "Arbejderbladet" fører mod Tyskland". Men, mener *Jyllands-Posten*, det ville være fint om socialdemokraterne fejede for egen dør også. Den socialdemokratiske presse "har jo ikke ligget på den lade Side, naar det gjaldt Meddelelser og Udtalelser, som "med Rette kan fremkalde Missetning og Beklagelse". Egebjerg tog et nærliggende eksempel, nemlig en artikel fra *Demokraten*, det socialdemokratiske blad i Århus, samme dag Stauning talte, hvor der stod:

"I Europas Historie har Hunnerfolket faaet Ry for blodig Undertrykkelse. Hvad ovenstaaende Telegram betyder, er blot, at nu rykker vor Tids Hunner, de sorte S.S.-Dødningehoved-Formationer, ind i Sudeter-Landet for at udrense de "marxistiske Folkeforrædere og andre Statsfjender".

Det er den rigtige Terror, der nu tager fat. Som en af Demonstrations-Deltagerne foran Kardinal Innitzers Bolig i Wien i Lørdags raabte: Til

¹⁰³ 3.10.38.

¹⁰⁴ Mussolini gaar samme Vej som Hitler i Jødespørgsmaal, 8.10.38.

¹⁰⁵ Jagt paa Jøderne i Wiens Gader. En Demonstration, som Nazisterne tager Afstand fra, 15.10.38.

¹⁰⁶ △: Udlandet og den danske Presse, 17.10.38.

Koncentrationslejren i Dachau med ham! Den berygtede Dachau faar Tilførsel nu. Det tredje Riges Kultur marcherer ind over Sudeter-Landet.”

Egebjerg argumenterer for at den socialdemokratiske presse har en anden status end *Arbejderbladet* al den stund, den er regeringspresse. Derfor bør de skrive sig Staunings ord bag øret. “Det er ikke ensbetydende med, at man skal afskære sig fra at danne sig en Mening om Begivenhederne, men Hensynet til Landets Velfærd fordrer, at denne Mening fremsættes i en behersket Tone og paa sagligt Grundlag.” Det må vel betyde, at han mener, at menings-indholdet i citatet ikke er sagligt. Det er svært at se, at han ikke netop mener, at man af hensyn til forholdet til Tyskland skal undgå at tale om virkeligheden, for der står jo ikke noget, som ikke holdt stik eller kom til at holde stik. *Jyllands-Posten* skrev bare *ikke* om koncentrationslejrene. Avisen skrev derimod flere gange næsten hoverende om, hvordan Hitler havde ordnet Socialdemokratiet i Tyskland. Imidlertid skrev bladet nu åbent om jødernes situation. Den 29. oktober fx: “Tusinder af polske Jøder blev udvist fra Tyskland i Gaar. Polen vil ikke forny deres Pas, og Tyskerne vil ikke belemres med fædrelandsløse Folk.” I Wien drejede det sig alene om 20.000 mennesker som Tyskland ikke ville belemres med. Dagen efter hed det “Ingen Jøder i de tyske Banker”:

“Rigsøkonomiministeriet meddeler i Dag, at det tyske Bankvæsen inden den 1. Januar 1939 skal være fuldkommen rensat for Jøder. Denne Bestemmelse vil have til Følge, at nogle kendte jødiske Bankfirmaer enten maa lukke eller ariseres i Løbet af de næste to Maaneder.”

Samme dag, den 30.10 kunne man også læse, at “De polske Jøder faar Fred foreløbig”, fordi der skulle være forhandlinger mellem Polen og Tyskland om sagen. Således fik de første 6.000 udviste midlertidigt lov til at komme tilbage (31.10). Samme dag kunne avisen meget apropos sagen om *Demokratens* artikel meddele:

“Deutsches Nachrichtenbüro meddeler, at 300 jødiske Emigranter fra Grænseområdet [af Sudeterland] er blevet anbragt i Arbejdslejren i Humpodetz for at deltage i Reguleringsarbejderne ved Floden Theiss. [...] Disse Emigranter skal dirigeres til Amerika, England, Belgien, Frankrig, Danmark, Norge og Sverige.”

Jyllands-Postens holdning var fremdeles, at Tyskland ønskede fred, og avisen tilsluttede sig den linje for en nyorientering i Europa, som Daladier og Chamberlain havde ridset op i forbindelse med forhandlingen med Hitler om Sudeterland. I en leder i begyndelsen af november skrev Egebjerg:

“Det Hadets Evangelium, som har faaet saa mange Tilhængere i de “demokratiske” Lande, og som sidst kom til Orde i Oppositionens Udtalelser i det engelske Underhus, maa bekæmpes. Folkene maa lære at respektere hinanden – ogsaa hinandens Statsformer.

For at sige det rent ud: Man har Lov til, saa meget man vil, at kritisere Nationalsocialismen som System, og man har ogsaa Lov til f. Eks. at kritisere Tysklands Udenrigspolitik – altsammen ud fra den Forudsætning, at Kritikken holdes i en saglig og behersket Tone –, men det er uberettiget at angribe Tyskland, udelukkende fordi det er nationalsocialistisk. Det maa blive Tyskernes egen Sag, ligesom det er Italienernes Sag, at de har fascistisk Styre.”¹⁰⁷

Om den engelske opposition skrev Egebjerg:

“De bolttrer sig i fede Fraser om Demokratiet, der svigtede Czekkoslovakiet, og forestiller sig Tyskland som et imperialistisk Uhyre, der nu er i Færd med at opsluge Europas Fastland og derefter vil tage fat paa det britiske Rige.”

Selv *Jyllands-Posten* måtte jo senere indse, at oppositionen havde ret,

¹⁰⁷ △: Kun en Nyorientering kan redde Europa, 3.11.38.

Tysklands plan var virkelig at opsluge Europa inklusive England og dets kolonier.

Samme dag (3.11) kunne bladets korrespondent i Berlin skrive: “Skarpere Kurs mod de tyske Jøder. S.S.-Bladet “Der schwartze Korps” skildrer Jøderne som en Race i Krig mod Tyskland”. Det er på baggrund af udvisningen af de polske jøder og denne opstramning, at Herszel Grünszpan, en ung polsk jøde på 17 år, den 7. november om formiddagen indfandt sig på det tyske gesandtskab i Paris og bad om at måtte tale med legationssekretær von Rath. Han blev vist ind til von Rath og affyrede en serie skud mod ham. Von Rath styrtede ud og faldt om på gulvet ramt af flere skud i brystet og maven. Grünszpan blev fastholdt af legationspersonalet og forklarede, “at han havde villet dræbe Legationssekretæren for at “hævne sine Racefæller, først og fremmest de polske Jøder, der fornylig blev udvist af Tyskland”.¹⁰⁸ Von Rath døde dagen efter af sine skud. “Den jødiske Fanatikers Skud viste sig alligevel at være dræbende”, skrev *Jyllands-Posten*.¹⁰⁹ Drabet på von Rath udløste krav om, at “De tyske Jøder skal gøres ansvarlige for Attentatet i Paris” (9.11), og det siges, at det har “udløst en Bølge af Harme mod Jøderne, der gøres ansvarlige for Attentatet med den Begrundelse, at det er foretaget af en Jøde, og at andre Jøder maa staa bag ham”.

Den 9.-10. november kom så rigskrystalnatten. *Jyllands-Posten* skrev:

“Hævnen begyndte i Berlin i Nat ved 2-3-Tiden og sigtede først paa de jødiske Butikker. [...] Med Stokke og Hamre knuste de alle de jødiske Vinduer i Hovedgaderne. Intet blev sprunget over, intet levnet, hvor Ødelæggelsen gik sin Gang. [...] Næste Afsnit af Hævnen begyndte tidligt i Morges, da Synagogerne blev stukket i Brand i Berlin som i hele

¹⁰⁸ Ung polsk Jøde skyder tysk Diplomat i Paris. En Fanatikers Hævnaakt i Anledning af de tyske Udvisninger af hans Racefæller, 8.11.38.

¹⁰⁹ Den tyske Diplomat døde i Aftes. Den jødiske Fanatikers Skud viste sig alligevel at være dræbende, 9.11.38.

Ung polsk Jøde skyder tysk Diplomat i Paris

En Fanatikers Hævnaakt i Anledning af de tyske Udvisninger af hans Racefæller

(Fra vor Korrespondent)

* Paris, Mandag

EN AF Legationssekretærerne ved den tyske Ambassade i Paris var i Dag udsat for et Revolverattentat, anstiftet af en jødisk Emigrant. Diplomaten blev ramt af to Kugler, hvoraf den ene trængte ind i højre Lunge, den anden i Underlivet. Attentatmanden blev straks arresteret og den saaredede Legationssekretær førtes til et Hospital. Hans Tilstand betegnes i Aften som meget alvorlig.

Som Motiv til sin Handling har Gærningsmanden anført, at han ønskede at hævn de polske Jøder, som for nylig blev udstødt af Tyskland.

de usædvanlige Personer blandt de mange politiske Flygtninge, vil blive ekstra energiske.

Ved den Operation, det efter Attentatet blev nødvendigt at foretage paa den tyske Legationssekretær, maatte man fjerne Milten. Den saaredede Tilstand er end i Nat vedblivende meget alvorlig.

Overlagt Mord paa en ukendt Mand.

Den 17-aarige Attentatmand har i Aften i tre Timer været i Politiforhør. Han erklærede under Afhøringen, at han den 31. Oktober traf Beslutning om at dræbe et Medlem af den tyske Ambassade. Han havde den paagældende Dag modtaget et Brev fra sin Moder, der beskrev hvilke Lidelser, hun og den svigter-Familie maatte gennemgaa paa

(8.11.38)

det stortyske Rige. Telegrammerne i Aften i Bladene oplyser, at disse spontane Aktioner fra Folkets Side foregik ved 5-6-Tiden i Morges.[...] I Dagens Løb har jeg aflagt Besøg ved flere af Synagogerne. Kun en enkelt [af omkring 10], den i Oranienburgstrasse, er blevet skaanet. [...] Med en fuldkommen disciplineret Spontanitet blev der Landet over sat Ild paa Synagogerne i den sene Nat. Efter Telegrammerne i Aftes i "Nachtausgabe" var der opstaaet Brand i Synagogerne paa følgende Steder til følgende Tider:

Eberswalde Kl. 6,30, Stettin Kl. 5,30, Landsberg Kl. 3-4, Frankfurt am Mains tre Synagoger mellem Kl. 5 og 6, Konstanz tidligt i Morges, Köln i Nat og Leipzig i den tidlige Morgen. [...] Med Styrke opretholdt Mængden her og senere andre Steder Ordren: Liegen lassen! Intet maa berøres, alt maatte demoleres, men intet fjernes. [...] Under disse Ødelæggelser af Butikkerne – og der er alene paa Kurfürstendam omtrent

100 jødiske Forretninger – var det overalt civile unge Mænd, der førte an.”¹¹⁰

I München blev alle jøder udvist af byen. I Wien var alle synagoger undtaget en i centrum ødelagt. Om eftermiddagen gav Goebbels ordrer til at standse forfølgelserne. Som *Jyllands-Posten* havde givet udtryk for, understregede Goebbels over hele forsiden den 12. november: “Goebbels benægter, at Stormen paa Jøderne var planlagt. Han betegner den som Folkets instinktive Svar paa Attentatet i Paris.” Officielt var pogromen udtryk for det tyske folks hævn, men reelt var der tale om en centralt styret offensiv mod de tyske jøder. Den blev især udført af SA og SS.¹¹¹ 91 jøder blev myrdet, mange jøder begik selvmord eller døde senere efter mishandling, 26.000 blev fængslet, 267 synagoger blev ødelagt eller brændt, og 7.500 forretninger blev vandaliseret. Resultatet af pogromen blev, at jøderne blev pålagt en skadeserstatning på 1 milliard mark, og ikke mindst at den anti-jødiske lovgivning blev voldsomt optrappet.

Det tog *Jyllands-Posten* nogle dage at finde sine ben. Men den 15. november kom lederen, som er blevet så kendt: Egebjergs “Jødeforfølgelserne i Tyskland”. Her undsagde han straks bladets egen korrespondent og fastslog, at ikke alene var aktionerne planlagt, de var også ukloge, nu “da der syntes at være alle Muligheder for en Ordning i fuld Forstaaelse af de storpolitiske Mellemværender”. Måske kan man forsigtigt udlægge det sådan, at *Jyllands-Posten* er begyndt at tvivle på Tysklands fredsvilje?

Lederen leverer herefter en analyse, som i en vis udstrækning gentager, hvad man tidligere har skrevet:

“Naar man har fulgt Jødespørgsmaalet i Aartier, kan man til en vis Grad forstaa Tyskernes Animositet overfor Jøderne, ogsaa hvis man ser bort

¹¹⁰ Hævn-Aktioner mod Jøderne i Gaar over hele Tyskland, 11.11.38.

¹¹¹ Se nærmere i Dan H. Andersens bog *Krystalnatten. Vejen til holocaust*, Kbh. 2009.

Jødeforfølgelserne i Tyskland.

DEN TYSKE AKTION mod Jøderne har ikke alene forbleffet Verden ved sin ukloge Udfordring paa et Tidspunkt, da der syntes at være alle Muligheder for en Ordning i fuld Forstaaelse af de storpolitiske Mellemværender; den har ogsaa forfærdet Verden ved de brutale Metoder, der er bragt i Anvendelse — Udekrievningen af den kæmpemæssige Mandebod og maaske især Forordningen om, at Jøderne selv skal erstatte den Skade, som er anrettet paa deres Forretninger og Ejendomme.

Vi skal ikke i denne Forbindelse spilde mange Ord paa den unge tyske Jødes Morddaad i Paris; det var et fejgt Snigmord, som overhovedet ikke kan undskvides.

Vi ved, at Titusinder af Jøder fordømmer de jødiske Forretningshajer, de jødiske Pornografi-Spekulanter og de jødiske Terrorister. Men alligevel kan det ikke benægtes, at de Erfaringer, som Tyskerne — sammen med andre Fastlands-Folk — har gjort med Hensyn til Jøderne, danner en vis Basis for deres Følelser.

— — —
De meget haardhændede Regeringsforanstaltninger, der fulgte ovenpaa „Folkets spontane Hævn-Aktion“, har i Korthed sagt det Formaal at sulte og fryse Jøderne ud af Tyskland. Men dermed er det tyske Jødespørgsmaal ogsaa blevet et europæisk Spørgsmaal. Europa og den øvrige Verden kan ikke stiltiende se paa, at 750,000 Mennesker skal gaa til Grunde, heller ikke kan den øvrige Verden paatage sig nogen Pligt til at skaffe disse Mennesker Underhold og Arbejde. Man kan ind-

(15.11.38)

fra de Raceteorier, der betyder saa meget i den nationalsocialistiske Verdensopfattelse.

Selv herhjemme, hvor Jøderne aldrig har naaet en saa dominerende Stilling som i de mellemeuropæiske Lande, har man i de senere Aar bemærket deres uheldige Egenskaber. Der er mange Jøder, som har vist sig at være gode danske Mænd, der er utallige Jøder, som stille og hæderligt passer deres Dont uden at gaa nogen for nær — men der er ogsaa paafaldende mange Jøder, som paa en lidet tiltalende Maade er blevet For-

grundsfignrer i Svindelaffærer og maaske ikke mindst i de uappetitlige Pornografi- og Fosterdrabssager, som er forekommet i de senere Aar. Ogsaa indenfor dansk Forretningsliv optræder der Jøder, hvis Metoder ikke er nogen Pryd for Standen.

Men det, som vi herhjemme har set af Jødernes uheldige Sider, er kun en svag Afglans af deres Virke i de mellemeuropæiske og østeuropæiske Lande. Ogsaa der maa man naturligvis gøre Undtagelser for de utallige Jøder, der opfylder ethvert rimeligt etisk Krav og derfor staar i en skærende Modsætning til de Racefæller, som har ført an i det tvivlsomme Forretningsliv, i den tvivlsomme Forlystelsesindustri og maaske navnlig i de politiske Bevægelser yderst til venstre. Det var ikke Russere, men Jøder med russiske Navne, som druknede Rusland i Blod. Det var ikke en Ungarer, men en Jøde, som ledede den kortvarige blodige Raadsrepublik i Budapest. Det var ikke en Tysker, men en Jøde, som paa samme Maade gjorde München til et Slagtehus.

Vi ved, at Titusinder af Jøder fordømmer de jødiske Forretningshajer, de jødiske Pornografi-Spekulanter og de jødiske Terrorister. Men alligevel kan det ikke benægtes, at de Erfaringer, som Tyskerne – sammen med andre Fastlands-Folk – har gjort med Hensyn til Jøderne, danner en vis Basis for deres Følelser.”

Grundlæggende har vi altså påstanden om, at jøderne i en vis udstrækning selv er skyld i forfølgelserne. Avisen har ikke taget *Kristelig Dagblads* definition af antisemitisme i forbindelse med udgivelsen af *Zions Viser Protokoller* på dansk i 1920 til sig. Her skrev avisen:

“Antisemitisme er ikke det at angribe Jøder. Der er ogsaa blandt dem en Overflod af moralsk undervægtige Personer eller Forbrydere, som trænger til at drages til Ansvar, om ikke for Loven, saa for den offentlige Mening.

Men Antisemitisme er det, at gøre enhver saadan *individuel* Anklage til en *generel*, d.v.s. gøre enhver Anke mod denne eller hin Jøde til en Anke mod Jøderne. Men det gør Antisemiterne, trods alt forløjet Hykleri, derved, at de aldrig glemmer at understrege, at den angrebne er

Jøde. Hvad vilde mon Jyderne mene om, at ethvert sort Faar i *deres* Rækker aldrig blev omtalt uden en demonstrativ omstændelig Fremhæven af, at han var *Jyde*? Men overfor Jøderne skal dette være særdeles “fair play”.¹¹²

Det er præcis, hvad Egebjerg gør. Selvom der er titusinder af jøder, som fordømmer de brodne kar, så betyder det ikke noget, for de er jo *jøder*. Grundlæggende akcepterer *Jyllands-Posten* altså præmissen for antisemitismen. Og skulle man altså bruge jydeprøven, som *Kristeligt Dagblad* foreslår, kunne man jo sige: Fordi *Jyllands-Postens* chefredaktører i 20erne var antisemitter, så er det alle jydere problem og derfor bør jyder ikke være journalister!

Konklusionen på denne lange undskyldning for antisemitterne i Tyskland er imidlertid, det som kommer i næste afsnit:

“De meget haardhændede Regeringsforanstaltninger, der fulgte ovenpaa “Folkets spontane Hævnaktion”, har i Korthed sagt det Formaal at sulte og fryse Jøderne ud af Tyskland. Men dermed er det tyske Jødespørgsmaal ogsaa blevet et europæisk Spørgsmaal. Europa og den øvrige Verden kan ikke stiltiende se paa, at 750.000 Mennesker skal gaa til Grunde, heller ikke kan den øvrige Verden paatage sig nogen Pligt til at skaffe disse Mennesker Underhold og Arbejde. Man kan indrømme Tyskland, at det har Ret til at skille sig af med sine Jøder. Men til Gengæld kan man stille det Krav, at det sker paa anstændig Vis.”

Tidligere havde Egebjerg jo fremsat den tanke, at hver jøde kunne få en vis sum penge med sig ud, så modtagerlandene fik en kompensation. Hvad forestiller han sig efter Krystalnatten som anstændigt? Jo, “Den svenske Professor Böök udkaster den Tanke, at der maa anvises Jøderne “et Sted, hvor de maa være” Og hvorfor ikke følge denne Tanke videre?”

¹¹² Justus: Antisemit, *Kristeligt Dagblad* 17.11.20.

Egebjerg mener i forlængelse af Tysklands og Italiens krav på kolonier, at “Man staar overfor en Løsning af Kolonispørgsmaalet”. I den forbindelse kunne jøderne få et land, som kunne blive deres. Det skal ikke være Palæstina, mener han. Formentlig fordi vi her i 1938 står lige midt i den palæstinensiske opstand mod den jødiske immigration til området. Nej, Egebjerg forestiller sig, at man kunne give jøderne en af de kolonier, som tyskerne skal have efter den nye refordeling, og Tyskland kunne forpligtes til at “tilskyde et ligesaa stort Beløb, som ved Indsamling udenfor Tyskland – maaske navnlig blandt de velhavende Jøder i andre Lande – blev tilvejebragt til Konsolidering af det nye “Jødeland”.”

Et rent ud fantastisk forslag! Hvis ikke det kan gå i Palæstina, hvordan skulle det så kunne gå i et andet land (en koloni), hvor der i forvejen bor et andet folk? Det indebærer, at det folk, som bor der i forvejen ikke har nogen menneskerettigheder og altså kan handles med som en vare. Men endnu værre ser det ud med realismen. Hvorfor tror han på, at Tyskland ville give jøderne en koloni til deres nationale projekt? Og hvorfor tror han på, at Tyskland vil betale til det? Man kan næppe belastes Egebjerg, at han ikke kunne forestille sig at løsningen på jødespørgsmålet set med nazisternes øjne ikke var emigration, men gasning og forbrænding! Derimod må man sige, at når han lancerer et så naivt og uigennemførligt projekt, så er det grundlæggende fordi, han beundrer Hitler og Tysklands udvikling. Han har hele tiden ønsket sig et dansk diktatur, som satte Socialdemokratiet uden for magten som i Tyskland, som udryddede kommunisterne som rotter og førte en fornuftig økonomisk politik efter hans hoved. Til det sidste konstruerer han argumenter for at Hitler og nazismen trods alt er et femskridt for Tyskland!

Han slutter med følgende opsummering:

“I alle Tilfælde er det ikke nok, at Tyskland skiller sig af med Jøderne. Det maa gøres paa en saadan Maade, at Menneskehedens Samvittighed ikke belastes for haardt, og saaledes, at Tyskland ikke taber nogen af den Respekt, som det havde vundet i alle Lande og alle Kredse.

Som Forholdene er nu, kan Tyskland løse sit Jødespørgsmaal og endda beholde sin Stormagtsstilling paa Basis af *Frygt*. Men Verden ønsker ikke at frygte Tyskland, den ser langt hellere et Tyskland, som den i et og alt kan respektere, fordi der kun paa den Maade kan skabes Muligheder for en Fortsættelse af München-Afspændingen.”

Egebjergs fundamentale præmis er altså, at Tyskland bevarer sin stormagtsstatus, som det har vundet ved sine fremskridt. Jøderne må man godt skille sig af med, hvis man vil. De kan eksporteres til et land som ligger uden for den “menneskehed”, han omtaler, en koloni. Dermed har han bekræftet den udvikling, som redaktionen har gennemløbet siden 1933. Fra en skepsis overfor Hitler vandt han respekt ved sit opgør med arbejderbevægelsen og ved sin konsekvente udmøntning af diktaturet, som genvandt den nationale værdighed. Længe nævnte man ikke det jødiske spørgsmål. Men det begyndte efterhånden at gøre ondt. Redaktionen bevægede sig derefter igennem en analyse i flere trin af, hvad jødespørgsmålet egentlig indebar. Man endte med at anerkende, at Tyskland kunne gøre med sine jøder, som Tyskland ville, blot det ikke blev til belastning for andre lande og for ‘menneskehedens’ samvittighed.

Efterskrift

Kaj Munk var enig med redaktionen! Han skrev den 17. november et “Aabent Brev til Mussolini”. Heri beskriver han sit forhold til Il duce:

“Naar jeg henvender mig just til Dem, er det først og fremmest, fordi jeg engang som ungt Menneske har beundret Dem indtil – ja, jeg kan sige næsten indtil Kærlighed. Saa meget af, hvad jeg som gammelt Barn og purung Mand drømte om uden efterhaanden at vove at haabe længere, virkeliggjorde De. Midt i Kaos og Skraal, Hæslighed og Elendighed steg pludselig Cæsar op over Ruinerne.”

Når han har skullet forklare, hvorfor Mussolini var bedre end Hitler svarede han: Jøderne. Men nu optræder han som “Germanernes Lærling”. “Jeg viser Tanken fra mig. Jeg tror ikke paa det. Her maa foreligge en Fejlopfattelse”. Han mener, at “Hvad der er sket i Tyskland i disse Dage maa stemme alle menneskeligt følende for Hjertekulen.” Hvad foreslår Munk nu Mussolini at gøre?

“Deres Excellence, nu maa *De* træde til. De hader Kaos, og De er sund. De er snart det eneste sunde Mandfolk i Europa, der kan handle. Har De Plads til Jøderne i Abessinien, saadan som nogen ymter om det, saa giv dem et Gosen.¹¹³ der! Eller skal vi starte en Verdensindsamling til at købe dem et Land for, saa læg selv for og tag Dem af Sagen, som de alene kan gøre det. Og sig til Deres ven Hitler, at nu maa det være nok; [...].”

Munks stil er en anden end Egebjergs, men i naivitet kappes de. Heller ikke han akcepterer, at abbesinierne har krav på at være en del af menneskeheden. De har ikke krav på at bestemme i deres eget land, og derfor kan man lige så godt placere jøderne dér. Kun på ét punkt ligner Munk ikke Egebjerg: han forsøger ikke at forklare den tyske antisemitisme, han er bare imod. Derved er hans intervention, sin naivitet til trods, båret af en etik, som delvis mangler hos Egebjerg. Munk laver ikke den antisemitiske kortslutning, som Egebjerg.

Egebjergs leder den 15. november er gået over i historien. Da den udkom, var den til behandling i Mosaisk Troessamfunds ledelse, i hvis arkiv den eneste avis, som er gemt er *Jyllands-Posten* for den 15. november 1938 med røde streger i teksten. Man ved ikke, hvad de sagde til hinanden. De havde næppe fulgt med i H. Hansen, H.J. Hansen og Gudmund Schüttes artikler i 20erne, så de jødiske ledere er nok blevet forbløffet over Egebjergs leder.

Lederen fik også et langt efterliv og er blevet kommenteret gang på gang. I 1985 tog avisens daværende chefredaktør Laust Jensen til orde

¹¹³ Det område ifølge 2. Mosebog i Egypten, hvor jøderne slog sig ned.

Aabent Brev til Mussolini.

Af Sognepræst Kaj Munk.

Deres Excellence!

EN UKENDT Mand i et Land paa bare 3 Millioner Mennesker forsøger en Henvendelse til Dem. Jeg ved det nok, Tiden er saadan, at for at en Anmodning til en Statsmand skal have Vægt, maa man helst have nogle Hundrede Kanoner i en Baghaand, og jeg har ikke en eneste. Alligevel vover jeg dette Raab til Dem, og frygter end ikke for at virke latterlig. Jeg ved, det vil blive refereret til Dem, og jeg har et desperat Haab om, at Ordene skal naa ikke blot Deres Øren, men ogsaa et eller andet Sted i Deres Hjerter.

Naar jeg henvender mig just til Dem, er det først og fremmest, fordi jeg engang som ungt Menneske har beundret Dem indtil — ja, jeg kan sige næsten indtil Kærlighed. Saa meget af, hvad jeg som gammelt Barn og purung Mand drømte om uden efterhaanden at vove at haabe længere, virkeliggjorde De. Midt i Kaos og Skraal, Hæslighed og Elenighed steg pludselig Cæsar op over Ruinerne. I de gamle liberale Lande, ogsaa i vor. In man i Forstningen og

ligge en Fejlopfattelse. Det maa være det stikmodsatte, der sker: At De er begyndt at røre paa Dem for at hidføre en Ordning.

Deres Excellence, husker De, at jeg under mit Besøg i Rom med en Paveaudiens i Udsigt lod mig henvise til at sige, at hellere end at kysse Paven paa Haanden vilde jeg kysse Deres. Jeg tænkte jo derved paa, at

Kaj Munk.

(17.11.38)

over to hele sider, provokeret af, at *Information* havde skrevet, at *Jyllands-Posten* havde “skeletter i skabet”.¹¹⁴ Han optrykte Egebjergs leder fotografisk, men også Kaj Munks åbne brev til Mussolini. Dermed mente han nok, at avisen stod lidt stærkere. Der er to fundamentale påstande i Laust Jensens to-siders forsvar. Den ene er:

“Men det må fastslås, at der ikke vil kunne findes en leder, som på noget tidspunkt sætter spørgsmålstegn ved det danske Folkestyre. Derimod er der – naturligvis – næsten hver Dag skarpe angreb på Folketingets socialistisk-radikale flertal, hvilket af fjender er blevet udlagt som anti-parlamentarisme, hvad det ikke er, tværtimod.”

Den anden påstand er, at med Tjekkoslovakiets deling sker der en ændring i holdningen til Tyskland, og at under besættelsen stod *Jyllands-Posten* på modstandsbevægelsens side.

Den første påstand er forkert, det viser denne lange analyse af udviklingen fra 1933-38; den anden påstand er rigtig.

Jyllands-Posten var klart antiparlamentarisk og redaktionen var tilhænger af diktatur. Den mente, at demokratiet havde overlevet sig selv. Det var beundringen for Hitler (og Mussolini), som gjorde at avisen havde en fuldstændig naiv tro på Hitlers fredsvilje og støttede ham i hans krav fx om kolonier.

Avisen har gang på gang understreget at redaktionen i dag intet ansvar har for fortidens redaktioner. Det er der naturligvis noget om. Men det modsiges af forsøgene på at hvidvaske *Jyllands-Posten* i mellemkrigstiden både af Laust Jensen og af *Jyllands-Postens* historiker Gerhardt Eriksen i bøgerne *Sider af avisens historie* (Århus 1990) og *Hvis De vil vide mere. Historien om en avissucces* (Århus 1996). Når man alligevel forsvarer avisen, bliver man meddelagtig. At *Jyllands-Postens* redaktion i 20erne var antisemitisk og i 30erne tilhænger af diktatur, det er det de skulle have fortalt i stedet for historien om avisen, som altid var demokratisk.

¹¹⁴ Laust Jensen: Dengang i 30'erne, 3.5.85 og Børge Outze i *Information* 8.11.69.